

Geçiş dönemi adaletinden edimsel adalete: toplumsal şiddet sonrasında barış aktivizmi

Birgit Bräuchler

School of Social Sciences, Monash University, Melbourne, Australia (Sosyal Bilimler Okulu, Monash Üniversitesi, Melbourne, Avustralya)

Bu makaleden alıntı yapmak için: Birgit Bräuchler (2019) Geçiş dönemi adaletinden edimsel adalete: toplumsal şiddet sonrasında barış aktivizmi, *Global Change, Peace & Security*, 31:2, 201-220, DOI: 10.1080/14781158.2019.1585794

Makalenin linki: <https://doi.org/10.1080/14781158.2019.1585794>

ÖZET

Mahkemeler ve hakikat komisyonları gibi müdahaleler, uluslararası düzeyde kurulmuş geçiş dönemi adaleti (TJ) uygulama setinin unsurları arasında yer almaktadır. Bu tür önlemler nadiren sürdürülebilir veya kitlesel şiddetin meydana gelmesinden sonra uygulanmaktadır. Şiddetten etkilenenler daha sonra sosyal ilişkileri yeniden kurmak için kendileri aktif hale gelmelidir. Sivil toplum bu geçişlerde önemli bir rol oynar, ancak TJ söylemlerindeki indirgemeci kavramsallaştırmaları yapıbozuma uğratmak için sivil toplumun da dikkatle incelenmesi gerekir. Maluku mezhep çatışmasını ve barış sürecini bir vaka çalışması olarak ele alan bu makale, toplulukların şiddet durumundan barışa geçiş için aradıkları ve bu süreçte yalnızca fiziksel şiddetle ilgili olmayan adalet biçimlerini talep ettikleri alternatif yolları incelemektedir. Bunun yerine topluluklar, bu şiddetin altında olduğuna inandıkları devam eden sosyal adaletsizliklere odaklanır. Vaka çalışmasının analizi, TJ'nin öncelikle geçişli olarak değil, dönüştürücü ve performatif yani edimsel olarak anlaşılmasını teşvik eder. Bu şekilde, yerel düzlemde devreye sokulan geçiş dönemi adaleti mekanizmaları, yalnızca şiddetin geçmişine ve miraslarını değil, aynı zamanda uyum ve barış adına devralınan mirasları ve gelecekte bütünleştirici imkanların ortaya çıkma ihtimalini de göz önünde bulundurur. Vaka çalışması, Maluku'daki sanat biçimlerinin, şiddetle bölünmüş toplumu yeniden bütünleştirmeyi ve toplumu dış güçler tarafından sömürü ve baskıya direnmek için birleştirmeyi amaçlayan bir güce dönüştüğünü gösteriyor. Gençler bu dinamik uğruna önemli roller üstlendiler. Maluku'daki uzlaşma arayışı bu şekilde yapısal şiddete ve yıkıcı dış müdahalelere *karşı* ve sosyal adalet ve sürdürülebilir barış için daha geniş ve kapsamlı ölçekte bir mücadeleye dönüştü.

ANAHTAR KELİMELELER

Barış inşası; geçiş dönemi adaleti; edimsel direnç; gençlik; sanat; Maluku (Endonezya)

Büyük bir cennet kuşu panik içinde caddenin karşısına doğru uçuyor, bir adam yerde yatıyor, bir diğeri üzerinde bir mızrakla tehditkar bir şekilde yükseliyor. Ambon City, Endonezya'nın tam doğusunda, Maluku eyaletinin bir parçası olan Aru Adaları'nda bir dış yatırımcının devasa bir şeker kamışı plantasyonu açma planına karşı çıkan bir grup sanatçı ve aktivist tarafından 2013'te gerçekleştirilen bu sokak tiyatrosuna ev sahipliği yapıyor. Proje, ünlü cennet kuşuna (*cendrawasih*) ev sahipliği yapan Aru'nun kültürünü ve çevresini yok edecekti. Büyük kuş, Aru'nun doğasını temsil ederken, yerdeki adam, Aru takımadaları habitatını tehdit eden yatırımcıyı sembolize ediyor. Mızraklı adam, direnen ve savaştan Aru halkını temsil ediyor. İlk bakışta, bu iyi katılımlı etkinlik, kurumsal kapitalizme ve çevresel yıkıma karşı yerel güçlendirme ve yerli halkların haklarının tipik bir performans dayalı direniş örneğidir. Occupy (Wall Street İşgali hareketine katılan ve çeşitli şehirlerde gösteri yapan insanlardan Dakota, Iowa ve Illinois eyaletleri arasında bulunan Dakota Petrol doru Hattına karşı Kızılderili protestolarına kadar dünya çapında örnekler karşımıza çıkmaktadır. Maluku'da farklı olan, olayın, şiddetten barışa uzanan ve art arda yapısal şiddete ve yıkıcı dış müdahalelere *karşı* ve sosyal adalet ve sürdürülebilir barış için daha kapsamlı bir mücadeleye dönüşen uzun bir geçiş ve uzlaşma sürecinin parçası olmasıdır.

Bütün bunlar, binlerce ölüm, yüz binlerce yerinden edilmiş insan ve ideolojik ve fiziksel olarak ayrılmış bir toplumla sonuçlanan toplumsal ölçekli kitlesel şiddet (1999–2004) sonrasında gerçekleşiyor. Endonezya hükümeti, resmi geçiş dönemi adaleti mekanizmalarının kurulmasını sağlamadı. Şiddetin arkasındaki beyinleri araştırmak için hiçbir hakikat komisyonu ve mahkeme kurulmadı. Kurulmuş olsalar dahi, hakikat komisyonları ve mahkemeler, çatışmanın ortaya çıkışında hayati önemi haiz

yapısal şiddetle başa çıkma kapasiteleriyle sınırlı kalacaklardı. Şiddetten etkilenenler, sosyal ilişkileri yeniden tesis etmek ve şiddet durumundan barışa geçiş için mekanizmalar geliştirmek amacıyla kendilerini aktif kılmak zorunda kaldılar. Bu nedenle sokak tiyatrosu etkinliği, köprü vazifesi görerek dini ilişki ve yakınlıkların ötesine geçen yerel gelenekleri canlandırma ve güçlendirme çabalarını içeren, Maluku'da gelişen barış kültürünün bir parçasıdır. Aynı zamanda, öncelikle Ambon ve çevresinde yer alan, gelecek vadeden bir sanat ortamının ortaya çıkışının da bir parçasıdır. Daha önceki yayınlarımda Maluku'da filizlenen barış kültürünün gelişimini kapsamlı bir şekilde tartışmışım¹ ve burada bir sanat ortamının ortaya çıkışına ve daha yeni tarihli gelişmelere odaklanacağım. İlgili sanatçı ve aktivistlerden bazılarının bana söylediği gibi, Yogyakarta veya Bali gibi yerlerden farklı olarak, bu yeni dinamikler sadece gençlerin yeni hobilerini ifade etmekle kalmıyor, daha ziyade dini gruplar içinde ve arasında köprüler kurmayı, ilişkileri yeniden tesis etmeyi ve güçlendirmeyi amaçlayan ve yerleşik gelenekleri daha da geliştirmeye çalışan yeni bir gücün ortaya çıkışına tanıklık ediyoruz. Barış inisiyatiflerini günlük yaşamda köklendirme ve somutlaştırma, sosyal ilişkileri yeniden tesis etme ve sosyal adalet için çaba sarf etme doğrultusunda bilinçli çabalar olduklarını görüyoruz. Aru'daki bir aktivistin aktardığı üzere, gençlerin ayağa kalkmasının ve yaşlı neslin kamusal alanda protesto etme tereddütlerini telafi etmenin zamanı geldi.

Maluku gibi yerleşim bölgelerinde mesele sadece geleneksel geçiş dönemi adaleti (TJ) mekanizmalarının devreye sokulmamış olması değildir. Bu tür mekanizmaların altında yatan felsefe, sözde toplumsal şiddet tarafından parçalanmış ve yapısal şiddetin mirasından derinden zarar görmüş bir toplumun yerel gerçekleriyle konuşmaz. Klasik geçiş dönemi adaleti kavramları sınırlıdır çünkü: (1) mağdurlar ve failler arasında bu kategorilerin akışkanlığını görmezden gelen katı bir ayrıma odaklanırlar, (2) kısa vadeli idirler ve (3) yasalara sıkı sıkıya bağlıdırlar, (4) yapısal şiddete karşı değil bilakis yapısal şiddete doğrudan odaklanırlar ve (5) çatışmadan barışa geçici olarak sınırlı bir geçiş fikrine dayanırlar. Bu nedenle, TJ'nin "hakikat ve uzlaşma komisyonları (TRC'ler) ve ceza mahkemeleri gibi resmi kurumlar" ile örtüşen kavramsal anlayışından ve doğrudan "geçmiş şiddetin mirasına yanıt veren" girişimlerden uzaklaşmamız gerekiyor.² Bu değerlendirmeye göre bu tür mekanizmaların önemli olmadığı çıkarımı yapılamaz, nihayetinde şiddetin arkasındaki beyinleri takip etmek için faydalanabiliriz, ancak yapısal şiddetin karmaşık miraslarını ele almadıkları ve barış inşasının yerel olarak benimsenen yollarına hitap etmedikleri ve o düzlemde yankılanmadıkları için şiddetten etkilenen insanları uzlaştırama hususunda başarılı olamazlar. Bu makalenin öne sürdüğü gibi, bu nedenle, baskın kavramların ötesinde başka bir bakış açısı eklememiz ve öncelikli olarak geçişsel değil, dönüştürücü ve edimsel TJ anlayışına varmamız, yalnızca şiddet odaklı geçmişe ve mirasına değil, aynı zamanda uyum ve barışın izinden giderek geçmiş mirasına ve gelecekte yeni bütünleştirici araçların ortaya çıkma ihtimaline de odaklanmamız gerekiyor. Gredy ve Robins'in işaret ettiği gibi, TJ'yi "sürdürülebilir bir barış için koşullar yaratan ve barış inşasının için bir parçası olan" "geçmişe dair gelecek odaklı bir yaklaşım" olarak kavramsallaştırmamız gerekiyor.³ Farklı kültürel ve politik bağlamlarda yaşamını sürdüren insanlar, kimi zaman şiddete açıkça değinmeden ancak daima "kendi yerel tarihlerine ve deneyimlerine dayanan" geçmiş şiddetle farklı şekillerde de olsa mücadele

¹ Bkz. örn. Birgit Bräuchler, *The Cultural Dimension of Peace. Decentralization and Reconciliation in Indonesia* (London: Palgrave Macmillan, 2015).

² Renee Jeffery, Lia Kent, ve Joanne Wallis, 'Reconceiving the Roles of Religious Civil Society Organizations in Transitional Justice: Evidence from the Solomon Islands, Timor-Leste and Bougainville', *International Journal of Transitional Justice* 11 (2017): s.: 380.

³ Paul Gredy ve Simon Robins, 'From Transitional to Transformative Justice: A New Agenda for Practice', *The International Journal of Transitional Justice* 8 (2014): s.: 350.

ederler.⁴ Bununla birlikte, şiddet yüklü geçmiş, sürdürülebilir barış, sosyal adalet ve diyaloga açık bir gelecek için çabalayan projelerde sürekli olarak mevcuttur.

Bu makale öncelikle Moluka çatışmasının kısa bir özetini, çatışmaların tırmanmasına yol açan yapısal sorunları ve takip eden barış sürecini sunmaktadır. Sonraki bölümler makalenin anahtar kavramı olan edimsel adalet yoluyla dönüşüm kavramını geliştiriyor. İlk adım olarak, TJ'yi öncelikle geçişsel değil, dönüştürücü olarak yeniden kavramsallaştırarak, böylece yalnızca geçmişteki (fiziksel) şiddete odaklanmaktan uzaklaşarak ve süregiden adaletsizlikleri ele alarak onu tamamlayarak, TJ uygulamalarının ve tezahürünün baskın kavramlarına meydan okuyan girişimlerin ana hatlarını çizer. İkinci adımda, sivil toplumun (CS) uzlaşmayı teşvik etmeyi amaçlayan bu geçişlerde oynadığı önemli rolü vurgularken, aynı zamanda CS kavramını inceleme altına alıyor. Makale, hem CS'nin adaleti sağlamanın alternatif yollarını aramadaki muazzam potansiyeline işaret ediyor hem de CS'nin TJ söylemlerinde kavramsallaştırılmasındaki bazı eksiklikleri vurguluyor. Sonraki bölüm, CS'nin bu doğrultuda genişletilmiş TJ kavramlarına dahil olması ve bunları teşvik etmesi için alan açmanın bir aracı olarak sanata odaklanmasına ve böylece ana akım TJ uygulamalarındaki önemli boşluklara işaret eder. Dönüştürücü adaletin edimsel yönüne⁵ ve duygusal tesirli adalet odaklanır.⁶ Bunu, Maluku'da barış inşasının belirli özelliklerinin analizi ve barış arayışını edimsel adalet yoluyla sosyal adaletle yönelik daha geniş toplumsal dönüşümlere dönüştürmeyi amaçlayan daha kapsayıcı bir hareketin nasıl ortaya çıktığı izlemektedir, bu yol haritası SaveAru hareketi ile örneklendirilmektedir. Son kısımdaki değerlendirmeler, Gready ve Robins tarafından tanımlanan dönüştürücü adalet projesindeki iki boşluğu doldurma ihtiyacını karşılar ve bu belirli sosyal ve bölgesel bağlamlarda dönüştürücü adaletin karmaşık tanımlamalarına ve değerlendirmelerine ve boylamsal çalışmalara duyulan ihtiyaçtır.⁷

Bu araştırma, katılımcı gözlem yaptığım ve yüzlerce (gayri resmi) görüşme yürüttüğüm, Maluku'daki çatışma ve barış inşası ile on beş yıldan fazla süren uzun soluklu çalışmamın bir parçası olarak görülmeli. Bu makale özelinde, deneyimleri kişiselleştirmek ve 'ete kemiğe bürünmüş gündelik barış' kavramlarını daha iyi göstermek için seçilmiş barış aktivistlerine, sanatçılara ve gençlere ve onların kurdukları ilişkilere sözü bırakmak istiyorum.⁸ Çoğu, ya Maluku dışında eğitim aldığı için ya da yakın zamanda başarılı olup üne kavuşmuş sanatçılar olarak seyahat edebildikleri için farklı kültürel bağlamlara bir şekilde maruz kaldılar. Dolayısıyla görüşülen bireyler ve gruplar, bu tür fırsatlara sahip olmayan Maluku halkını birebir temsil etmemekle birlikte halkın büyük kesiminin erişebildiği kamusal alanları açarak şekillendirir ve kolaylaştırıcı, zenginleştirici ve trend belirleyici olarak hareket ederler. Maluku'nun başkenti Ambon City, çalışmaları ve ilişki kurmaları için altyapı ve mekan desteği sağlamaktadır.

Maluku'da çatışma ve barış inşası

2009 sayımına göre nüfusu 1,5 milyondan az olan Doğu Endonezya'daki Maluku Eyaleti birkaç yüz adayı kapsıyor. Takımadalar, İslam ve Hristiyanlığı da getiren erken dönem tüccarları ve sömürgeci güçleri kendine çeken hindistan cevizi ve karanfilin kaynağı olan "Baharat Adaları" olarak ünlendi.

⁴ Thomas Dick, 'Decolonising Labour Markets: The Australian South Sea Island Diaspora and the Role of Cultural Expression in Connecting Communities', in *Current Issues in Transitional Justice. Towards a More Holistic Approach*, ed. N. Szablewska ve S.-D. Bachmann (Cham: Springer, 2015), s.: 113.

⁵ Gready ve Robins, 'Transformative Justice'.

⁶ Peter D. Rush, 'Preface. After Atrocity: Foreword to Transition', in *The Arts of Transitional Justice. Culture, Activism, and Memory after Atrocity*, ed. P.D. Rush ve O. Simic (New York: Springer, 2014), vii.

⁷ Gready ve Robins, 'Transformative Justice', s.: 359, 361.

⁸ Helen Berents, 'An Embodied Everyday Peace in the Midst of Violence', *Peacebuilding* 3, no. 2 (2015): s.: 186.

Maluku, Endonezya'nın otoriter cumhurbaşkanı Suharto'nun görevden alınmasından kısa bir süre sonra patlak veren en uzun süreli çatışmalardan birine sahne oldu. Bu çatışma köyleri, aileleri ve diğer akraba gruplarını parçaladı. Ocak 1999'da patlak veren ve neredeyse dört yıl boyunca devam eden şiddetin ölçeği, çoğu gözlemciyi şaşırttı çünkü Maluku ve kabaca yarı Hıristiyan, yarı Müslüman nüfusu, çoğunluğu Müslüman bir ülkede dinler arası uyumu sağlayabildiği için övgüye mazhar oluyordu. Esasen Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında gerçekleştiğinden, çatışmalar genellikle mezhepsel veya dinsel çatışma olarak adlandırıldı. Ancak bu tanımlama, çatışmanın ortaya çıkmasında çok önemli payı olan ve daha az görünür yapısal şiddeti göz ardı ediyor.

Johan Galtung tarafından kavramsallaştırıldığı üzere yapısal şiddet, daha görünür doğrudan (fiziksel) şiddetin aksine, sisteme özgü eşitsizlikler ve adaletsizlikler aracılığıyla istismarı içerir.⁹ Maluku bağlamında, yapısal şiddetin birkaç örneği mevcuttur. Sömürgeci güçlerin Maluku'ya gelişinden bu yana din, siyasallaştırılmış bir özne haline geldi. Maluku halkları uyumu sürdürmek ve toplumlarının entegre yapısını korumak için araçlar geliştirmiş olsalar da 1980'lerin sonlarından ve 1990'lardan itibaren Endonezya'nın merkezinden dayatılan siyasetin İslamlaşması gibi gelişmeler bu çabalara meydan okudu. Maluku'da kendiliğinden (çoğunlukla Müslümanlar) göç ve aynı zamanda 1970'lerden itibaren hükümetin teşvik ettiği göç programları yoluyla hayata geçirilen demografik bir değişim, güvencesiz bir iş piyasasında örtük gerilimleri ve rekabeti daha da artırdı. Endonezya emniyet güçleri, Suharto sonrası reform döneminde kısıtlanması gereken güçlerini korumak için bir araç olarak şiddette taraf tuttu, ancak aynı zamanda merkezi hükümetin güvenlik güçlerini kontrol etmedeki başarısızlığını da gözler önüne serdi. Sömürgeci güçler ve yeni-sömürgeci birleştirme politikaları da geleneksel çatışma çözüm mekanizmalarını önemli ölçüde manipüle etmiş ve zayıflatmış ve söz konusu bölgeler nezdinde, iktidara ve karar alma süreçlerine çok eşitsiz erişim sağlayan bir güç hiyerarşisi empoze etmiş, bu da dış güçler eliyle yapılan toprak gaspı ve kaynak sömürüsü ile sonuçlanmıştır. Ancak merkezi hükümet, şiddetten esas olarak Maluku halklarını sorumlu tuttu ve herhangi bir resmi TJ mekanizması kurmayı reddetti. Ana stratejisi, Maluku'ya giderek artan sayıda askeri birlik yığmaktı. 2002'deki Malino barış anlaşmasından sonra Maluku'ya gönderilen bağımsız, ulusal inceleme komisyonunun raporu hiçbir zaman yayınlanmadı ve ceza davasında görülmeye çağrılmak şöyle dursun, çatışmanın arkasındaki beyinlerin isimleri bile açıklanmadı. Bu nedenle, Maluku halkları geleneksel TJ araçlarının odaklanacağı resmi adli yargı ve 'gerçek'¹⁰ olmadan, uzlaştırma ve barışı yeniden tesis etmenin yollarını bulmak zorunda kaldılar.

En başından beri, uluslararası örgütler ve STK'lar, bölgesel hükümetler, akademisyenler, medya, yerel örgütler ve hem dini liderler hem de *adat* (gelenek ve örfi hukuk için bir terim) önde gelenleri ve sıradan insanlar tarafından şiddeti durdurmak için olayların göbeğinde, hepsi de uzun süreli ancak göze görünür bir başarı elde edemeyen yüzlerce girişim mevcuttu. Uzun süredir devam eden şiddetten bitkin düşen Maluku halkı, toplumun yeniden bütünleşmesi ve geçim kaynakları için yaşamsal önemi olan komşularıyla sosyal ilişkilerinin yeniden kurulmasına izin verecek bir anlatı geliştirmek zorunda kaldılar. Çoğu öyle ya da böyle şiddete karıştığı için suçluları kendi saflarında aramanın bir anlamı yoktu. Bu, failer ve mağdurlar arasında net bir ayırım yapan klasik TJ mekanizmalarının başarısız olacağı noktasını yineler. Hepsinin birbirinin suçlu olduğunu biliyordu ancak geçmişte uyum içinde yaşayabildiklerini de biliyorlardı. Malukulular'ın büyük çoğunluğunun kendilerini özdeşleştirebildiği birleştirici anlatı, dışarıdaki provokatörlerin huzursuzlukları tetiklediği ve Malukulular'ı birbirine düşman etmek için dini kullandığı üzerinde temelleniyordu. Yıllar boyunca konuştuğum çok sayıda Malukulu, toplumsal ilişkiler nezdinde uzlaşmasının ve restorasyonunun

⁹ Galtung, Johan, 'Violence, Peace and Peace Research', *Journal of Peace Research* 6, no. 1 (1969): s.: 167–91.

¹⁰ John Braithwaite ve ark., *Anomie and Violence: Non-truth and Reconciliation in Indonesian Peacebuilding* (Canberra: ANU E Press, 2010); Bräuchler, *Cultural Dimension of Peace*.

aşağıdan yukarıya, yerel kaynaklar ve kurumlar, kültürel sermaye ve sosyal bağlardan yararlanarak oldukça doğal bir şekilde gerçekleştiğine ikna olduklarını belirttiler. En başından beri, dini liderler de barış çabalarına dahil oldular. Malukulu rahip ve barış aktivisti Jacky Manuputty, sadece bir arada yaşamaya değil, ötekini diniyle de derinlikli dinler arası diyalog ve empati kurmaya acil bir ihtiyaç olduğunu düşünüyor.¹¹ Yıllarca süren hazırlıklardan sonra, 2004 yılında Müslüman alim Abidin Wakano gibi diğer dini şahsiyetlerle birlikte Maluku Dinler Arası Konseyini veya Lembaga Antar İmam Maluku'yu (LAIM) kurdu. LAIM, uzlaşmanın kültürel boyutunun önemini göz ardı etmeden dinler içinde ortak pozitif değerler hakkında farkındalık yaratmayı, dini toplulukların çatışmaları önleme ve yönetme kapasitesini geliştirmeyi, dinler arası koordinasyon ve işbirliğini kurmayı ve dini teolojik, ilişkisel ve sosyokültürel bir bakış açısıyla incelemeyi amaç edinmiştir.¹² LAIM'in gençleri dahil etme çabaları, Maluku gelenekleriyle ilişki kurmak, sosyal ilişkileri onarmak, inşa etmek veya güçlendirmek ve daha geniş bir sosyal adalet söylemiyle bağlantılar kurmak için sanatı yaratıcı araç ve yollar olarak kullanan ve 'çatışma sonrası' dönemde Maluku'da filizlenerek gelişen gençlik kültürünün parçasıydı. Onların taahhütlerinin Maluku'da barış inşasını bir sonraki seviyeye taşıdığını, yalnızca görünür son dönemde etkin şiddeti değil, aynı zamanda Maluku çatışmasına fazlasıyla katkıda bulunan daha gizli yapısal şiddeti de ele aldığını iddia ediyorum. Daha geniş kapsamda sosyal ve politik bağlama¹³ duyarlı olan ve edimsel adalet yoluyla dönüşümü başlatan (sabit vadeli müdahalelerin aksine) uzun vadeli katılımı sonuçlandı. Aşağıdaki kısım, baskın geçiş dönemi ve adalet kavramlarına meydan okuyan daha geniş TJ uygulama ve araştırma alanındaki önemli yeni yaklaşımları özetlemektedir.

Geçiş dönemi adaleti, sivil toplum ve dönüşüm

Geçiş dönemi adaleti genellikle (çoğu durumda devlet içi) kitlesel şiddet, otoriter rejimler veya despotizmlerin sonuçlarıyla başa çıkma ve böylece bölünmüş toplumlarda güvenlik ve barışa geçişi teşvik etme çabaları olarak anlaşılır.¹⁴ Bugün, çeşitli paradigma değişimlerinden sonra¹⁵ TJ, demokratik ve barışçıl bir topluma geçişi ve uzun vadeli uzlaşmayı ima ediyor. Bağışlama ve affın yanı sıra, insan hakları ve hukukun uygulanması ve gerçeğin aranması, Batı'nın insan doğası ve toplum, demokrasi ve barış fikirlerine yönelik uluslararası barış söyleminde TJ'nin temel araçları olarak kabul edilir.¹⁶ Kurumlara ve yukarıdan aşağıya müdahalelere odaklanmak, TJ alanının erkek egemen, devlet odaklı, Avrupa merkezli veya Batı merkezli ve insan merkezli olduğu eleştirisini tetiklemiştir ve girişte kısaca değinildiği üzere klasik TJ modellerinin başlıca eksikliklerinin ana nedenidir.¹⁷ TJ'nin demokrasi

¹¹ Jacky Manuputty, 'Membuka Pintu Dialog: Pembelajaran Dari Pengalaman ELAIEM (basılmamış ms)', 2010; Jacky Manuputty, 'Titik-titik balik di jalan orang basudara', in *Carita Orang Basudara. Kesaksian dan Rekaman Sejarah atas Tragedi Kemanusiaan di Maluku* (basım öncesi nüsha), ed. J. Manuputty (Ambon: Lembaga Antar Iman Maluku, 2014).

¹² Jacky Manuputty, 'Lembaga Antar Iman Maluku / Maluku Interfaith Institution (PowerPoint Sunumu)', 2006; Manuputty, 'Membuka Pintu Dialog'; Manuputty, 'Titik-titik balik'.

¹³ Laura McLeod, Jovana Dimitrijevic, ve Biliana Rakocevic, 'Artistic Activism, Public Debate and Temporal Complexities: Fighting for Transitional Justice in Serbia', *The Arts of Transitional Justice. Culture, Activism, and Memory after Atrocity* sunumu, ed. P.D. Rush ve O. Simic (New York: Springer, 2014), s.: 37.

¹⁴ Susanne Buckley-Zistel, 'Transitional Justice als Weg zu Frieden und Sicherheit: Möglichkeiten und Grenzen' (SFB-Governance Working Paper Series Nr. 15, 2008), s.: 3.

¹⁵ Ruti G. Teitel, *Transitional Justice* (New York: Oxford University Press, 2000).

¹⁶ Bräuchler, *Cultural Dimension of Peace*, s.: 2–4.

¹⁷ Paul Gready ve Simon Robins, 'Rethinking Civil Society and Transitional Justice: Lessons from Social Movements and 'New' Civil Society', *The International Journal of Human Rights* 21, no. 7 (2017): s.: 956; Natalia Szablewska ve SaschaDominik Bachmann, 'Current Issues and Future Challenges in Transitional Justice', *Current Issues in Transitional Justice. Towards a More Holistic Approach* içinde, ed. N. Szablewska ve S.-D. Bachmann (Cham: Springer, 2015), s.: 355.

ve barışı gerçekleştiren liberal piyasa ekonomisi arasında başarılı bir ittifak fikrini teşvik ederek, 'kalkınma ve barış inşasını, liberal demokrasiyi zirve olarak gören liberal devlet inşası projesine bağlayan hegemonik söylemin parçası haline geldiği' iddia edilmektedir.¹⁸

Bu bağlamdaki eleştiriler, TJ üzerine çalışan akademisyenler ve uygulayıcılar arasında, TJ'nin yerelleştirilmesi gerekliliği fikrini aşlamış,¹⁹ yerel düzeydeki insanların adaleti algılama biçimlerine ve sözde 'geleneksel adalet' mekanizmalarının resmi TJ süreçlerine entegrasyonuna odaklanarak farkındalık kazanmalarına yol açmıştır.²⁰ Ayrıca, sürdürülebilir barışı sağlamak ve yeniden çatışma olasılığını azaltmak için TJ'nin daha kapsayıcı sosyal adalet için çabalaması gerektiği bilincinin yerleşmesine yol açtı. Yoksulluğu ve çatışmayı destekleyen yapısal eşitsizlikleri ve gerilimleri²¹ ve sömürgeci (ve yeni sömürgeci) şiddetin mirasıyla uzun vadeli etkilerini göz önünde bulundurması gerekiyor. Bu farkındalık belirli süreli TJ mekanizmalarının ötesine geçen ve çatışmadan etkilenen insanların güçlendirilmesine müsaade eden farklı bir zaman çerçevesi gerektirir.²² Van der Merwe'nin belirttiği gibi, "en son patlak veren savaş veya otoriter yönetim aşaması, aslında sadece daha uzun bir çatışma tarihi içinde bağlamsallaştırmayı gerektiren tarihsel katmandan ibarettir".²³

TJ'nin yerel ölçekte bağlamsallaştırılması, genellikle dışarıdan müdahale edenler ve çatışmalardan etkilenen insanlar arasında önemli araçlar olarak sivil toplum kuruluşlarının teşvik edilmesinin önünü açmıştır. Bununla birlikte, sivil toplum (CS) nadiren tanımlanır veya yapılan tanımlar belirsizdir ve tek tip değildir, dahası dünyanın diğer bölgelerine genelleştirilemeyecek biçimde "Avrupa'da yürütülen entelektüel tartışmanın yüzyıllar boyunca birikmiş yükünü" sahaya yansıtmaz.²⁴ TJ literatüründe, sivil toplum genellikle " eş zamanlı olarak hem devletten ayrı hem de devleti tamamlayan" birleşik ve homojen bir varlık olarak tahayyül edilir; bu nedenle, sivil toplum kuruluşları "genellikle liberal-hukuki adalet stratejilerini ve küresel hesap verebilirlik normlarını destekleyen TJ gündemini destekler şekilde tasvir edilir".²⁵ Backer'a göre sivil toplum katkıları, insan hakları ihlalleri ve izlemeye, politika tartışmalarında temsil ve savunuculuğa, topluluklarla işbirliği ve istişareyi kolaylaştırmaya, hizmet sunumuna (örneğin mağdurlar için danışmanlık), onarıcı adalet ve tazminatın teşvik edilmesine, soruşturmaların ilerletilmesine, araştırma ve eğitime dair veri toplamaya katkıda buldukları için herhangi bir geçiş dönemi adaleti süreci için hayati önem taşımaktadır.²⁶ Herhangi bir geçiş dönemi adaleti yaklaşımında, 'sivil topluma danışıldığından, sivil toplumun konuşlandırıldığından ve resmi

¹⁸ Gready ve Robins, 'Transformative Justice', s.: 341.

¹⁹ Bkz. örn. Kieran McEvoy ve Lorna McGregor, ed., *Transitional Justice from Below: Grassroots Activism and the Struggle for Change* (Oxford/Portland, Oregon: Hart, 2008); Rosalind Shaw ve Lars Waldorf, ed., *Localizing Transitional Justice: Interventions and Priorities After Mass Violence* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2010).

²⁰ Bräuchler, *Cultural Dimension of Peace*, s.: 11–24.

²¹ Gready ve Robins, 'Transitional to Transformative', s.: 346; Natalia Szablewska ve Clara Bradley, 'Social Justice within Transitional Justice: The Case of Human Trafficking and Sex-Work in Cambodia and Myanmar', *Current Issues in Transitional Justice. Towards a More Holistic Approach* içinde, ed. N. Szablewska ve S.-D. Bachmann (Cham: Springer, 2015), s.: 265.

²² McLeod ve ark., 'Artistic Activism'; Szablewska and Bachmann, 'Current Issues', s.: 348.

²³ Hugo van der Merwe, 'Conclusion: The Role of Local Civil Society in Shaping Transitional Justice in Africa', *Advocating Transitional Justice in Africa. The Role of Civil Society* içinde, ed. J. Brankovic ve H.V.D. Merwe (Cham: Springer, 2018), s.: 214.

²⁴ Chris Hann, 'Civil Society', *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology* içinde, ed. A. Barnard ve J. Spencer (London/ New York: Routledge, 2010), s.: 122.

²⁵ Jeffery ve ark., 'Reconceiving Civil Society', s.: 379–80.

²⁶ David Backer, 'Civil Society and Transitional Justice: Possibilities, Patterns and Prospects', *Journal of Human Rights* 2, no. 3 (2003).

süreçten sonra bile bir varlık olarak kaldığından' emin olmamız gerektiğini ekliyor.²⁷ Bu görüş, devletin (veya dışarıdan müdahale edenlerin) daima referans noktası olarak alındığını ve sivil toplumun önceden tasarlanmış bir süreçteki belirli boşlukları doldurduğunu, dolayısıyla TJ'nin yerel bağlamsallaştırılması hususunda oldukça yüzeysel bir uygulamaya katkıda bulunmasının amaçlandığını göstermesi açısından kayda değerdir.²⁸

Sivil toplum geniş ölçekte kavramsallaştırıldığında, özel çıkar grupları, inanç temelli kuruluşlar, geleneksel ve cemaat toplulukları, araştırmacılar ve araştırma kurumları, sivil toplum kuruluşları (STK'lar), kadın ve gençlik grupları, sosyal ve politik hareketler, aktivistler ve sanatçılar ile kar amacı gütmeyen iş dernekleri veya bunların kombinasyonları gibi çeşitli kolektif aktörler dahil edilir.²⁹ Nadiren sorunsallaştırılan şey, bu tür grupların örgütlenme veya kurumsallaşma derecelerinin değişen derecesidir. Bununla birlikte, ne ölçüde organize oldukları (genellikle hiyerarşik bir tarzda) veya sözcülere sahip oldukları, resmi barış inşasına katılımları açısından çok önemlidir. Dış bağışçılar ve devlet kaynaklı müdahiller, kolayca erişilebilir ve genellikle dış aktörlerle iletişim kurma konusunda deneyimli oldukları için ağırlıklı olarak STK'lara odaklanır. Müdahil olanların kurumsallaşmış ve örgütlenmiş yasal ortaklara ve yerel toplulukların çıkarlarının iddia edilen temsilcilerine duydukları ihtiyaçlarını karşılarlar. Bununla birlikte, bu kuruluşlar genellikle heterojen popülasyonları ve muhtelif bir CS'yi temsil etmez.³⁰ Bu anlamda, TJ söyleminde temsil edildiği şekliyle CS nosyonu oldukça indirgemecidir; CS, yerel gündelik yaşamdan kopmuş ve hegemonya karşıtı gücünü kolayca yitirebilen yapay bir varlık haline gelmiştir.³¹

TJ söyleminde ve uygulamasında CS'nin basit veya indirgemeci şekilde nasıl ele alındığının gençlik örneğinde açıkça görülebilir. Gençler, bir toplumun geleceğinin taşıyıcıları olarak çatışma sonrası yaşanan ortamlarda özellikle önemlidir. Ancak genellikle klasik TJ mekanizmalarının dışında bırakılırlar veya kurban olarak tasvir edilirler. Bu, onları "kurtarmak" ve güçlendirmek isteyen uluslararası insani yardım endüstrisi tarafından giderek daha fazla hedef alınmalarının nedenlerinden biridir.³² Bu şekilde kanıksanan indirgemeci görüş, yine, onları 'barış hakkında bilgi elde etmek için çıkarılıp işlenecek bir kaynak' haline getirme riskini taşır³³ ve gençlerin kurbanlar, failler, devrimciler ve olumlu değişimin failleri olarak oynayabileceği çoklu rolü gözden geçirir.³⁴ Gençlere barış sağlamak için çalışan kimseler olarak bakıldığında,³⁵ gençlerin hem çatışma hem de barışta gündemleri ve sorumlulukları olduğu için bu süreçlerde siyasi öznelliklerini ve olası liderliğini kabul etmek de önemlidir. Gençler genellikle barış inşasında ilk sırada gelmekle kalmaz, aynı zamanda çatışma

²⁷ a.g.e., s.: 311.

²⁸ Gready ve Robins, 'Rethinking Civil Society', s.: 957, 960–1.

²⁹ Drawing on and expanding examples provided by Thania Paffenholz, 'Civil society', *Routledge Handbook of Peacebuilding* içinde, ed. R. Mac Ginty (London/New York: Routledge, 2013), s.: 352.

³⁰ Thania Paffenholz, 'Civil Society and Peacebuilding (Summary of Results for a Comparative Research Project)' (CCDP Makale Çalışması 4, 2009), s.:14.

³¹ Roger Mac Ginty, 'Indigenous Peace-Making Versus the Liberal Peace', *Cooperation and Conflict* 43, no. 2 (2008): s.: 144; Oliver P. Richmond, 'Becoming Liberal, Unbecoming Liberalism: Liberal-Local Hybridity via the Everyday as a Response to the Paradoxes of Liberal Peacebuilding', *Journal of Intervention and Statebuilding* 3, no. 3 (2009): s.: 325.

³² Alpaslan Oezerdem ve Sukanya Podder, *Youth in Conflict and Peacebuilding: Mobilization, Reintegration and Reconciliation* (New York: Palgrave Macmillan, 2015), s.: 7.

³³ Siobhan McEvoy-Levy, 'Youth', *Routledge Handbook of Peacebuilding* içinde, ed. R. Mac Ginty (London/New York: Routledge, 2013), s.: 297–9, 166.

³⁴ McEvoy-Levy, 'Youth'; Oezerdem ve Podder, *Youth*, 209; Pruitt, *Youth Peacebuilding*, s.: 1–9.

³⁵ Heather Elliot, *Children and Peacebuilding: Experiences and Perspectives* (Melbourne: World Vision Australia, 2002).

sırasında da ön saflarda savaşırlar. Klasik TJ mekanizmalarına yansıyan mağdur-fail ikiliği, geçiş süreci bağlamlarında bu tür akışkanlığı görmezden gelir.³⁶

CS'nin bu minvalde indirgemeci kavramları, Maluku örneğinde olduğu gibi, halkıyla savaştan güçlü bir rejimin olmadığı, ancak insanların ve komşuların birbirleriyle savaştığı durumlarda özellikle sorunlu hale gelir. Bu tür ortamlarda "toplumsal ve topluluklar arası düzeylerde uzlaşmanın mikro-politikasına" bakmamız gerekir.³⁷ Sosyal ilişkilerin ve dönüşümlerinin yerel biçimlerinin ve mantıklarının, kederin, ıstırabın, kaybın kültürel ifadelerinin, aynı zamanda uyum ve barışın anlaşılması zaruridir.³⁸ Barış araştırmacıları ve çalışanlarının, sınırlı zaman çerçeveleri, seçici bir doğa ve kapsam ve içerikten uzak kişiler tarafından şekillendirilen bir defaya mahsus barış veya uzlaşma vakalarında ortaklar olarak sivil toplumun araçsallaştırılmasından kendilerini uzak tutmaları gerekmektedir. Ortaya çıkan, kurumsallaşmamış ve performatif aktivizm biçimlerine bakıldığında, sivil toplumun uluslararası/ulusal politika yapıcılara meydan okuyabilen, TJ süreçlerini yerel ihtiyaçlara ve önceliklere uyarlayabilen, daha geniş sosyal eşitsizliklere hitap edebilen ve sürekli değişen muhtelif bir alan olarak yeniden kavramsallaştırılması, yetkilendirilmiş aktif vatandaşlık ve müzakere için kamusal alanları yeniden talep ederek geri kazanması gerekiyor.³⁹

Gready ve Robin, sivil toplumun bu şekilde yeniden kavramsallaştırılmasının, geçiş dönemi adaletinin dar yasal kavrayışını aşarak daha kapsamlı bir kavrayışla ve yüksek düzeyde bağlamsal olarak tanımlanan "geçiş sürecinde adalet" veya "dönüştürücü adalet" üzerine odaklanmaya kaymayı gerektirdiğini savunuyor.⁴⁰ Dönüştürücü adaleti, sürekli olarak yapılmakta olan, yerel failiğe öncelik tanıyan ve hem geçmişteki şiddet eylemleriyle hem de devam eden adaletsizlikler ve yapısal şiddetle ilgili olan bir sosyal proje olarak tanımlıyorlar.⁴¹ Odak noktasını "yasaldan sosyal ve politik olana ve devlet ve kurumlardan topluluklara ve gündelik kaygılara" kaydırır ve "sadece birlik ve uzlaşmayla değil, aynı zamanda anlaşmazlık ve değişim için devam eden aktivizmle de işaretlenmiş bir geleceğe olan ihtiyacı" vurgular.⁴² Çoğu zaman, değişimi yönlendiren, hegemonik ve "ana akım sosyal, politik ve geçiş paradigmalarına karşı çıkan ve bunlara alternatif modelleri tasarlayan" toplumsal hareketler ve diğer kolektif eylem biçimleridir ve söylemde büyük ölçüde göz ardı edilmektedir.⁴³ STK'lar ekseriyetle sonuç odaklı olsa da, toplumsal hareketler onlara (yönetişim ve TJ açısından marjinal olan) destek gruplarını yaratma ve harekete geçirme potansiyeli sunan ve toplumsal hareketleri vicdanileştirme yoluyla kişisel dönüşümün muhtemel araçları olarak ortaya çıkaran kolektif kimlik kaynaklarıdır.⁴⁴ Toplumsal hareketler, geçmişteki şiddetin ve süregelen toplumsal adaletsizliklerin mirasıyla yüzleşmek, eleştirel bakış açıları sunmak ve alternatif sosyal ve kamusal alanlar yaratmak

³⁶ Caitlin Mollica, 'The Diversity of Identity: Youth Participation at the Solomon Islands Truth and Reconciliation Commission', *Australian Journal of International Affairs* 71, no. 4 (2017): s.: 381.

³⁷ Kimberly Theidon, 'Intimate Enemies: Reconciling the Present in Post-War Communities in Ayacucho, Peru', *After Mass Crime: Rebuilding States and Communities* içinde, ed. B. Pouligny, S. Chesterman, ve A. Schnabel (Tokyo/New York: United Nations University Press, 2007), s.: 97.

³⁸ Bräuchler, *Cultural Dimension of Peace*, s.: 32.

³⁹ Jasmina Brankovic ve Hugo van der Merwe, 'Editors' Preface', *Advocating Transitional Justice in Africa. The Role of Civil Society* içinde, ed. J. Brankovic ve H.V.D. Merwe (Cham: Springer, 2018), ix; Merwe, 'Conclusion', s.: 221-2.

⁴⁰ Gready ve Robins, 'Transformative Justice'.

⁴¹ Gready ve Robins, 'Rethinking Civil Society', s.: 957, 972.

⁴² Gready ve Robins, 'Transformative Justice', s.: 340, 356.

⁴³ Gready ve Robins, 'Rethinking Civil Society', s.: 956.

⁴⁴ a.g.e., s.: 958.

amacını taşıyorlar ve bu nedenle “geçiş sürecinde yerel olarak bilgilendirilmiş, geniş tabanlı ve daha demokratik bir adalet sağlama potansiyeline” sahipler.⁴⁵

Parçalanmış ve bölünmüş toplumlarda şiddet yüklü bir geçmişle nasıl başa çıkılacağına, sosyal ilişkilerin nasıl yeniden kurulacağına ve uzlaşmanın nasıl teşvik edileceğine ilişkin yerel tercihler genellikle performatif yaklaşımları ve sanatı kapsar.⁴⁶ Peter Rush, TJ'nin ancak "tesirli duygusal adalet" olarak tanımladığı “tarih ve içten gelen kişisel ve kolektif sorumluluk kavramları tarafından dolaymlanabileceğini” savunuyor. Rush'a göre tesirli duygusal adalet, bedensel bir duygu, tensel bir ses, bedenleri sıraya koyan bir ritim, geçiş dönemi adaleti anlatılarına musallat olan ve rahatsızlık veren bir zorunluluk olarak duygulanımdan ibaret değildir.⁴⁷ Açıklamasının devamında 'eğer adaletin tecelli biçimi kültürel ise, gücü normatif olmaktan çok duygusaldır' demektedir.⁴⁸ Sanat, geçiş dönemi adaleti için bir toplumu en iyi nasıl uzlaştırabileceği ve sosyal değişimi teşvik edeceği konusunda tartışmaları tetikleyebilecek alternatif alanlar temin etmek amacıyla kritik müdahale olarak kullanılabilir.⁴⁹

Sanat, performans ve sivil toplum

1990'lar itibarıyla sanatın kimlik duygusunu sağlama ve pekiştirme rolüyle yakından bağlantılı olarak, çatışma dönüşümü ve barış inşasında müzik ve sanata daha fazla önem verilmeye başlandı.⁵⁰ Çatışma sırasında, 'öteki'nin olumsuzlanması çoğu zaman kişinin kendi kolektif kimliğinin doğal ve ayrılmaz bir parçası haline gelir.⁵¹ Kelman'a göre, uzlaşma süreçleri bu tür olumsuzlamayı ortadan kaldırmayı ve öteki grubun kimliğini kabul etmeyi amaçlamalı, her iki taraf da tercihen paylaşılan semboller veya ritüeller üzerinden ifade edilen (iki grubun da temel kimliğini değiştirmeden) ortak bir kimliğe doğru ilerlemelidir. Sanatsal katılım, kişisel çatışma travması da dahil olmak üzere, insanların yaşanmış deneyimlerini ifade etmenin bir yolunu sağlayarak bu tür değişiklikleri kolaylaştırabilir.⁵² Sanat temelli barış inşası, sivil toplum içerisindeki grupları angaje etmek ve "ortak kültürel deneyimleri paylaşarak, geçmişteki acılar hakkında farkındalık yaratarak ve toplulukları yaratıcı projelere dahil ederek kimlik gruplarını bir araya getirmek" için etkili bir araç olabilir.⁵³ Sanat ve barış inşası rabitasını inceleyen Premaratna ve Bleiker, sanatsal katılımların ve müdahalelerin barış inşasına yapabileceği üç önemli katkının altını çiziyor: (1) örn. savaşın duygusal miras yükünün ele alınarak barış inşasının nispeten resmi kurumsal yaklaşımların ötesinde genişleme potansiyeli; (2) sahada harici geçiş süreci adaleti müdahalelerinden daha fazla meşruiyet kazanabilecek bağlama özel çözümlerin sunulması; ve (3) resmi barış inşası modellerinde duyulanlara alternatif seslerin, sivil toplum içinden yükselen seslerin vurgulanması.⁵⁴ Zelizer, sonuç tespitlerimde geri döneceğim bir husus bağlamında Bosna-Hersek özelinde barış inşasına yönelik dört tür sanat temelli yaklaşım belirlemiştir: bir eğitim aracı, bir ürün,

⁴⁵ a.g.e., s.: 963, 965.

⁴⁶ Szablewska ve Bachmann, 'Current Issues', s.: 349.

⁴⁷ Rush, 'After Atrocity', vii.

⁴⁸ a.g.e., viii.

⁴⁹ McLeod ve ark., 'Artistic Activism', s.: 26–7.

⁵⁰ Arild Bergh ve John Sloboda, 'Music and Art in Conflict Transformation: A Review', *Music and Arts in Action* 2, no. 2 (2010): s.: 6.

⁵¹ Herbert C. Kelman, 'Reconciliation as Identity Change: A Social-Psychological Perspective', *From Conflict Resolution to Reconciliation* içinde, ed. Y. Bar-Siman-Tov (Oxford: Oxford University Press, 2004).

⁵² Nilanjana Premaratna ve Roland Bleiker, 'Arts and Theatre for Peacebuilding', *The Palgrave Handbook of Disciplinary and Regional Approaches to Peace* içinde, ed. O.P. Richmond, S. Pogodda, ve J. Ramovic (London: Palgrave Macmillan, 2016): s.: 84–5.

⁵³ Craig Zelizer, 'The Role of Artistic Processes in Peace-Building in Bosnia-Herzegovina', *Peace and Conflict Studies* 10, no. 2 (2003): s.: 62, 67.

⁵⁴ Premaratna ve Bleiker, 'Arts and Theatre', s.: 82–3.

bir süreç ve bir sosyal protesto biçimi olarak sanat.⁵⁵ Premaratna ve Bleiker, sanatın doğası gereği politik olduğunu, ancak “politik olanı geleneksel yaklaşımlardan çok farklı ve daha yaratıcı yollarla irtibatlandığını” vurgular.⁵⁶ Sanat toplumdan beslenir ama aynı zamanda bu toplumun algısını ve değerlerini değiştirir, böylece siyasi dönüşümü muhtelif sivil toplum grupları için erişilebilir kılar. Yerel pratiğe gömülü olan ve hem üreticileri hem de izleyicileri kapsayan, tabandaki fail konumundaki aktörleri kabul eden ve onları (sadece yerel seçkinleri değil) potansiyel olarak güçlendiren bir sanat yaklaşımı, sosyokültürel gerçekliklerin karmaşıklığını ifade edebilir ve liberal barış inşasının genellikle ihmal ettiği kapsayıcı anlatıların beraber yaratım sürecine imkan sağlar.⁵⁷ Sanatsal pratiğe giderek daha fazla duyulan ilgi, eleştirel geçiş süreci adaleti yazınında da kendini göstermeye başladı.

Başlangıçta tasvir edilen sahne, geçiş süreci adaletine eleştirel yaklaşan bilim insanı Simic'in (Robin Soans'a dayanarak) 'belgesel tiyatro' dediği şeye benziyor; bu tiyatro oyununda seyirci 'politik içerikli olmasını beklediği halde biçim alışılmadık, malzeme tartışmalı olduğu için seyircinin görüşlerine meydan okunur'.⁵⁸ Sahnelenen aslında yaşanan fiziksel şiddetin yeniden canlandırılması değil, bazı yapısal nedenlerinin yeniden canlandırılmasıdır. Hobson, yerelde yerleşmiş kaygıların bu tür performatif canlandırmalarını, mevcut güç ilişkilerini ve altta yatan yapısal şiddeti ortaya çıkaran bağlamsal ve somutlaşmış adalet dışavurumu olarak kavramsallaştırır.⁵⁹ Hobson'un "edimsel adalet"⁶⁰ olarak adlandırdığı şey, icra edilmesini takiben yerel mücadelelerin, direnişin, mananın yeniden anlamlandırılmasının ve kolektif duyguların eylemsel alanlara dönüştürülen kamusal alanlara (yeniden) sahip çıkarak talep etmesiyle var olur.⁶¹ Sanatsal performanslar, marjinalleştirilmiş insanların sesleri ve deneyimleri için bir sahne sunar, izleyicinin insan hakları ihlallerine ve acılara "tanıklık" etmesine, geçmişte yaşanan şiddet ve buna bağlı sosyal eşitsizlikler hakkında diyaloga girmesine ve dolayısıyla gelecekle sanatsal bir katılım üzerinden ilişki kurmasına olanak tanır.⁶² Bu tür performanslar aynı zamanda müdahale ve direniş stratejileridir.⁶³ Sanat ve müzik, sivil toplumun “kendileri ve başkaları hakkında farklı anlayışlar tasavvur etmesi” ve barıştan açıkça bahsetmeden, mevcut becerileri yeni yollarla uygulayarak barış inşasına dahil olması için alternatif, dönüştürücü ve kapsayıcı alanlar açabilir.⁶⁴ Çocuklar için müzik terapisi, ortak halk sanatları sergileri veya çok kültürlü sanat atölyeleri gibi barış inşası için elzem ve sayıları giderek artan sanat projesinin, dışarıdan müdahil olabilecek kesimlerce bir başka yatırım stratejisi haline gelmesini önlemek için dikkatlice analiz edilmesi gerekiyor.⁶⁵ Kısa vadeli projelerin olumlu etkileri olmadığı söylenemez, ancak sürdürülebilir

⁵⁵ Zelizer, 'Artistic Processes', s.: 67.

⁵⁶ a.g.e., 83.

⁵⁷ a.g.e.

⁵⁸ Olivera Simic, 'Stories We Tell: Documentary Theater, Performance, and Justice in Transition', *Post Communist Transitional Justice. Lessons from Twenty-Five Years of Experience* içinde, ed. L. Stan ve N. Nedelsky (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2015), s.: 253.

⁵⁹ Kersty Hobson, 'Enacting Environmental Justice in Singapore: Performative Justice and the Green Volunteer Network', *Geoforum* 37 (2006): s.: 673.

⁶⁰ a.g.e., s.:674.

⁶¹ Tazim Jamal ve Rob Hales, 'Performative Justice: New Directions in Environmental and Social Justice', *Geoforum* 76 (2016): s.: 178; Nadia Siddique, Hadi Marifat, ve Sari Kouvo, 'Culture, Theatre and Justice: Examples from Afghanistan', *The Arts of Transitional Justice. Culture, Activism, and Memory after Atrocity* içinde, ed. P.D. Rush ve O. Simic (New York: Springer, 2014), s.: 130.

⁶² McLeod ve ark., 'Artistic Activism', 40; Simic, 'Documentary Theater', s.: 253.

⁶³ Simic, 'Documentary Theater', s.: 255.

⁶⁴ Lesley J. Pruitt, 'Music, Youth, and Peacebuilding in Northern Ireland', *Global Change, Peace and Security* 23, no. 2 (2011): s.: 215; Lesley J. Pruitt, *Youth Peacebuilding: Music, Gender, and Change* (Albany: SUNY Press, 2013), s.: 9.

⁶⁵ Bergh ve Sloboda, 'Music and Art', s.: 6; Siddique ve ark., 'Culture, Theatre, Justice', s.: 127; Zelizer, 'Artistic Processes', s.: 10.

sonuçlar üretme olasılıkları daha düşüktür. Bergh ve Sloboda'nın vurguladığı gibi, "estetik deneyimler karşısında verilen kısa erimli, güçlü duygusal tepkilere güvenmek verimsizdir", uzun vadeli kişisel ve sosyal değişim, ancak insanlar günlük yaşamlarında yerleşik olan müzikal ilişkileneğe tüm seviyelerde aktif olarak katıldıklarında gerçekleşir.⁶⁶

Maluku'da barış uğruna böylesi bir politik faaliyet, bölgenin olumsuz imajını değiştirmek ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için barış provokatörleri, sanatçılar veya turizmi teşvik eden gençlerden oluşan bir grup vasıtasıyla gerçekleştirilen ve içeriden büyüyen bir şeydi. Ancak kendiliğinden ve izole koşullarda değil, yerleşik barış aktivistlerinin ve gençlerin birbirlerine ilham verdiğini belirli sosyal, politik ve kültürel ortamlarda gerçekleşti. Maluku'da müzik ve sanat, özellikle gençlere, ötekini öncelikle Müslüman veya Hıristiyan olarak değil, birlikte eğlenceli vakit geçirecekleri, yardım edecekleri ve hayatlarını istedikleri gibi yaşayabilecekleri bir alan sunan ortak geleceği tasavvur edebilecekleri bir birey olarak görme fırsatı verdi. Sanatsal ifadeler, köprü kurucular ve direniş araçları olarak son derece etkili oldular. İletişim kanallarında bir değişikliği ve yerleşik Maluku geleneklerinden faydalanan ortak bir kimliğin gelişimini kolaylaştırdılar, ancak aynı zamanda onları gençlik kültürü aracılığıyla ve "atışma sonrası" bir toplumun ihtiyaçlarına göre yaratıcı bir şekilde geliştiriyorlar. Sanat, gençleri ve yaşlıları uzun vadeli barış inşasına ve sosyal adalet için kapsamlı bir mücadeleye dahil etmenin önemli bir yolu olduğunu kanıtladı. Sanatsal faaliyet, Malukular'ın eşzamanlı olarak "bağlama özel czmler" (aşağıya bakınız) geliştirmesine ve daha geniş bir ulusal ve uluslararası sanat sahnesinden yararlanmasına olanak tanır. Böylece sanat yoluyla hayal edilen btnleştireci alanın ötesine geçilebilir,⁶⁷ ancak ortak bir kimliğin birlikte yaratılması toplum üzerinde adeta kartopu gibi kapsamlı etkiler bırakarak, kişileri yaşanmış gerçekliğin bir parçası yapar. Sanatın devreye girmesi, geleneksel ve yeni sanat biçimlerinin tamamlanmasını ve genç ve yaşlı nesillerin entegrasyonunu sağladı. Buradaki can alıcı nokta, bu girişimlerin toplulukların kendi içinden doğmasıydı; sanatsal faaliyetlere katılımın uzlaştıracı potansiyelinin barış endüstrisi tarafından tek seferlik etkinlikler aracılığıyla gasp edildiği durumlara, katılımcılarını seçen ve böylece mevcut eşitsizlikleri daha da ağırlaştıran 'diş müdahaleler' tezat teşkil ediyor.

Bu bağlamda Maluka vakası dönüştürücü adalet yaklaşımına duyulan ihtiyacı ve bunun sonuçlarını rneklemetedir. Malukalı barış aktivistleri ve sivil toplum nezdindeki gruplar sadece şiddetin ardından gelen süreci değil, aynı zamanda şiddetin altında yatan yapısal meseleleri de mercek altına yatırdılar, bu nedenle sadece şiddetten şiddetsizliğe ve barışa (genellikle sadece olumsuz anlamda) geçişi amaçlamakla kalmadılar, aynı zamanda daha geniş ölçekli toplumsal dönüşümler ve değişimin nn açtılar. Malukalı barış aktivistleri benim edimsel adalet dediğim şeye katılarak bu tür mücadeleleri gündelik yaşamda ve kamusal alanda canlandırabilirler. İcraya dayalı adalet, 'adaleti' halk için erişilebilir kılmak, halkın onunla ilgilenmesini sağlamak, böylece (yerelde ve aynı zamanda stratejik medya kullanımı ve ağlar yoluyla ulusal ve uluslararası düzeyde) farkındalık yaratmak, hükümet diğer etkili gruplar ve bireyler üzerinde ortak geleceğin tasavvur edilebilmesi gayesiyle baskı uygulamak için araçlar sağlar. Aşağıdaki kısımlar bu dönüştürücü potansiyeli daha da somutlaştıracaktır.

Maluka'da edimsel adalet ve direniş

⁶⁶ Bergh ve Sloboda, 'Music and Art', s.: 11–2.

⁶⁷ Premaratna ve Bleiker, 'Arts and Theatre', s.: 90.

Son on yılda, bölgesel hükümet, eyaletin güzelliğini ve zenginliğini tanıtarak Maluku'nun imajını çatışmalara sahne olan bir yer olmaktan *Harika Maluka Adalarına*⁶⁸ dönüştürmeyi amaçladı. Birkaç istisna dışında, hükümet, 1997'deki mali kriz ve çatışma sırasındaki muazzam aksilikler göz önüne alındığında, şiddetle ihtiyaç duyulan bir çıkış yolu olarak çatışmayı tarihte karanlık bir nokta olarak bir kenara koymayı ve iyi yönetim ve ekonomik kalkınma için çabalamaı tercih ediyor. Hükümet, tanıtım amaçlı basılan büyük ve resimli parlak kitaplar ve el ilanlarıyla turistlere ve yatırımcılara ulaşıyor.⁶⁹ Ancak Ambon'da basılan kitaplar, örneğin sosyal medya ile karşılaştırıldığında kolaylıkla elden ele dolaşmıyor. Gençler de benzer şekilde Ambon'un çatışmalara sahne olan sıcak bölge imajından bıkmıştı ve hükümetin çabalarını kendi yaratıcı araçlarıyla, daha geniş kesimlere erişebilmek ve toplumu aktif olarak yeniden bütünleştirme potansiyeliyle desteklemeye karar verdiler.⁷⁰ Ambonlu bir gençlik aktivisti olan Pierre, Maluka'da bugünün gençlerinin çoğunun şiddet ortamında veya sonrasında doğduğunu söyledi. Müslüman ve Hıristiyan çocukların birlikte oynadığı ve dini bağların ötesindeki deneyimleri paylaştığı çatışmadan önceki hayatın nasıl bir şey olduğunu hatırlamıyorlar ve o günlere dair hafızaları yok. Çatışma ve savaş hikayelerini miras aldılar ve ayrılmış ortamlarda büyüdüler, bazıları sadece okulda ve hatta üniversitede 'öteki taraf' çocuklarını tanıma şansı elde edebildi. Bu nedenle, gençlerin bir araya gelmesi ve yaşlı nesille kaynaşması için Maluku'ya özgü *basudara* geleneğinin, yani kardeşliğin restorasyonuna ve daha geniş kapsamlı bir sosyal mücadeleye için yer açmaya ve fırsatlara acilen ihtiyaç olduğunu görüyor. adalet. Pierre ve arkadaşları bunu, Maluku'lular'ı yaratıcılık yoluyla barış için kışkırtarak yapıyorlar. Bu, hem yerel geleneğe hem de evrensel insan hakları söylemine hakim medya becerileri ve okuryazarlığı ve çeşitli yerel, ulusal ve uluslararası ağlarda etkinlik dahil olmak üzere bir dizi beceri gerektirir.

Barış provokatörleri

2011 Eylül'ünde Hristiyan bölgesinde Müslüman bir motosiklet sürücüsü öldü - sebep kimilerine göre kaza, kimilerine göre cinayetti. Bu talihsiz olay söylentilerin hızlıca yayılmasına ve onlarca Hıristiyan ve Müslüman evin kundaklanmasına neden olduğu için şiddetin yeniden tırmanabileceğine dair korkuları tetikledi.⁷¹ Hızlı müdahale gerekiyordu ve Jacky ve Abidin gibi LAİM üyeleri ile bazı gençler vakit kaybetmeden harekete geçti.⁷² Bir bilgi filtreleme ekibi kurdular, sosyal medya, telefon aramaları ve SMS (bu kanallar söylentileri yaymak için de kullanılıyordu) aracılığıyla söylentileri kontrol ettiler ve gazeteci ağları aracılığıyla ulusal medyaya gerçeklere bağlı kalması ve daha fazla huzursuzluk yaratmaması için baskı yaptılar. Sonuç olarak, durum bastırıldı ve daha fazla olağandışı şiddet olayı yaşanmadı. Bu insanlar kendilerine *provokator damai* veya barış provokatörleri adını verdiler - bu fikir kısa sürede ulusal ve uluslararası ölçekte ilgi gördü. Barışın doğal olarak oluşmadığı, ancak herkesin toplumsal dönüşümü ve değişimi teşvik etmek için elinden geldiği ölçüde katkıda

⁶⁸ Yoyok Widoyoko, ed. *The Wonderful Islands Maluku: Membangun Kembali Maluku Dengan Nilai-Nilai dan Khazanah Lokal, serta Prinsip Entrepreneurial Government, Beragam Potensi dan Peluang Investasi* (Jakarta/Ambon: Gibon Books/Pemprov Maluku, 2008).

⁶⁹ Bkz. örn. R.Z. Leirissa ve ark., *Ambonku: doeloe, kini, esok* (Ambon: Pemerintah Kota Ambon, 2004); Lembaga Kebudayaan Daerah Maluku, *The Magnificent Underwater World of Ambon Island, Maluku – Indonesia* (Ambon: LKDM, 2010); M. Noer Muis ve ark., *Amazing Ambon – Above, Under and Beyond* (Jakarta: NMbooks, 2010); Karel Albert Ralahalu, *Otonomi Daerah Di Tengah Konflik: Merancang Success Story Implementasi Otonomi Daerah di Provinsi Maluku* (Ambon: Media Otda, 2006).

⁷⁰ Ayrıca bkz. Admin, 'Paparisa Ambon Bergerak, Rumah Bersama Komunitas Kreatif', *Ambon Ekspres*, October 30, 2015.

⁷¹ International Crisis Group, 'Indonesia: Trouble Again in Ambon', Asia Briefing No. 128, 2011.

⁷² Bräuchler, *Cultural Dimension of Peace*, s.: 96–8.

bulunmasının talep edildiğini ve günlük yaşamda taban uzlaşmasının ve barış inşasına proaktif destek vermenin, kolaylaştırmanın gerekliliğinin ifadesi olarak bu tanım benimsendi.

İki genç Maluku film yapımcısı Rifky Husain ve Ali Madi Salay, 2012 yılında bir Endonezya televizyon kanalında gösterilen ve uluslararası film festivallerine davet edilen Provokator Damai (Barış Provokatörleri) adlı ödüllü bir film yaptılar. Belgesel, LAİM'in düzenlediği inançlar arası yatıya kalmalar sırasında insanların yaşadıklarını ve duygularını, güvensizlik ve korkunun nasıl gözyaşlarına dönüştüğünü ve huzurlu bir hayata dönüş için duyulan derin özlemin ifadesini anlatıyor. Maluku'nun sınırları ötesine uzanan bir başka film de *Cahaya Dari Timur: Beta Maluku'dur* (Lights From the East: I am Moluccan, 2014, Angga Dwimas Sasongko ve Glenn Fredly yönetmeliğini ve yapımcılığını üstlendiler). Gerçek bir hikayeye dayanan film, profesyonel bir futbolcu olmayı başaramayan ve daha sonra savaşa katılmalarını önlemek için çatışma sırasında Müslüman ve Hıristiyan çocukları futbol aracılığıyla eğitmeye karar veren Tulehu köyünden (Ambon Adası) Sani Tawainella'yı konu alıyor. Film, aralarında şiddet nedeniyle travma geçiren farklı dini inançlara mensup gençlerden oluşan bir futbol takımını kurarken ve bu gençleri eğitirken karşılaştığı çeşitli zorlukları ve sonunda onları birleştirip Jakarta'da oynanan Endonezya 15 Yaş Altı Futbol Kupası'nı kazanmaları için nasıl motive etmeyi başardığını anlatıyor.

Barış Provokatörlüğü Hareketi, sosyal medyayı ve barış inşası, uzlaşma ve dinler arası diyalog hakkında bilgi veren ve diğer insanların Maluku deneyiminden neyi nasıl öğrenebileceklerini göstermeye çalışan bir web sitesini kullanır (<http://ambon.provokatordamai.org/>). Çabalarının bir başka elle tutulur ve etkili çıktısı da *Maluku'dan Basudara Barış Öyküleri* koleksiyonudur.⁷³ Deneyimlerinin travmatik doğası nedeniyle, katkıda bulunanların öykülerini bastırmak ve unutmak yerine ketlenmelerini aşmaları ve paylaşmaları uzun zaman aldı; kitabın da basılıp dolaşıma girmesi bu nedenle yıllar aldı. Basılmasının hemen akabinde Maluku'dan öğrenilen derslerin daha geniş topluluğa ulaştırılabilmesi amacıyla İngilizce çevirisi yapıldı. Çatışmanın derinlerine kök salmış insanların hikayelerini ve şiddetin yaşam öykülerini ve ilişkilerini nasıl kesintiye uğrattığını, şekillendirdiğini ve dönüştürdüğünü anlatıyor. Şiddetin ortasında sınırları aşmaya cesaret eden ve sosyal ilişkilerin restorasyonu için çalışan, *basudara* geleneğine inanan insanların hikayelerini anlatır ve böylece çatışma üzerine çeşitli akademik çalışmalara alternatif bir okuma sağlar. Katılan herkes için, yalnızca geçmişle meşgul olmayan, aynı zamanda ortak bir gelecek için zemin hazırlayan dönüştürücü bir deneyimdi. Bu, geçmişle resmi ve kamusal bir etkileşimin ve müdahalenin gerçekleşmediği bir ortamda önemli bir çabadır. Gerry van Klinken'in kitabın önsözünde belirttiği gibi: 'Sessizlik bugün sona erdi!'⁷⁴ Maluku barış kampanyacıları da çabalarından dolayı ulusal ödüller aldı. Jacky, 2007'de Maarif Ödülü'ne, 2016'da Rudi Fofid'e layık görüldü. Rudi bir gazeteci, şair ve Maluku'da barış gazeteciliğini teşvik etmede kilit isimlerden biridir. Ödül, tabanda hoşgörü, çoğulculuk ve sosyal adaleti destekleyen yerel liderlik vasfına sahip kişilere verilir (<http://maarifinstitute.org/>). Barış coşkusu ve heyecanını ve Maluku geleneklerine duyulan güçlü inancı paylaşan gençlik ve sanat grupları, Barış Provokatörleri Hareketi'nin bir parçasıdır. *Ambon Bergerak* veya Ambon in Motion, yaratıcılık sergilemek, eğlenmek ve kamusal alanda sosyal entegrasyonu başarmak için sorumluluk üstlenerek bir araya gelen sosyal medya meraklısı gençlerden oluşan bir dizi sanat grubundan oluşan kurucu ağlardan biridir.

⁷³ Jacky Manuputty ve ark., ed. *Carita Orang Basudara. Kisah-kisah Perdamaian dari Maluku* (Ambon: Lembaga Antar Iman Maluku, 2014); Jacky Manuputty ve ark., ed., *Basudara Stories of Peace from Maluku. Working Together for Reconciliation* (Clayton, VIC: Monash University Publishing, 2017).

⁷⁴ Gerry van Klinken, 'PREFACE. Ale Rasa Beta Rasa – What You Feel, I Feel: Compiling History Together in Ambon', *Basudara Stories of Peace from Maluku. Working Together for Reconciliation* içinde, ed. J. Manuputty ve ark., (Clayton, VIC: Monash University Publishing, 2017), xv.

Ambon Bergerak

Maluku'da sosyal çatışma onulmaz yaralar açtı, kardeşlerimizin hayatlarını ve mazilerini paramparça etti...

ama...

çatışma aynı zamanda gençlerin Maluku'nun gerçek değerleri hakkında yeniden konuşmalarına neden oldu.

Yaratıcı ve ilgili bir genç insan olarak

bozulmamış kardeşliği nasıl iyileştirebileceğimiz hakkında yeniden konuşmalıyız...⁷⁵

Bu sözler, Doğu Endonezya'yı geliştirmek için birden fazla bağışçı tarafından finanse edilen kapsayıcı bir girişimin parçası olan 'Endonezya'nın Doğusundan İlham' adlı programa katkıda bulunmaları ve performanslarını sergilemeleri için davet edilen *INSPIRATOR Maluku Hiphop & Ambon Bergerak*'ın videosunun başında soluklaşarak ekrandan kayıyor (Forum Kawasan Timur Endonezya, Bakti Vakfı). Çatışma sırasında ve sonrasında çeşitli şekillerde duymuş olduğum gibi, şiddetin patlak vermesini sağlayan bu tür kültürel değerlerin gerilemesi ve bozulmasıydı. Bu girişim ve organizasyon elde kalanları kurtarmak için Maluku toplumunu uyandırdı.⁷⁶ Mimar ve bilişim ve sanat aşığı Pierre, Maluku'daki Ulusal İnsan Hakları Komisyonu üyesi ve araştırmacısı Yuli ve Avustralya Ulusal Üniversitesi mezunu Burhanuddin gibi Ambonlu gençler, 'Ambon'u harekete geçirmenin ve daha donanımlı ağ sanatçılarına ve gençliğe ulaşmanın anahtarıydı. 2015'in başlarında, hareketlerine bir yuva sağlamak için Paporisa Ambon Bergerak'ı açtılar - *paporisa*, aile ve arkadaşların buluşabileceği ortak bir ev veya kulübe için yerel dilde kullanılan bir terimdir. Aktivistlerden birinin vurguladığı gibi, burası Ambon'daki gençlerin etkileşim e girebilmesi için hem sembol hem de mekan haline geldi. Fikir alışverişi yapmak, resim yapmak, müzik yapmak, okumak veya atölyeler düzenlemek isteyen kişi ve sanatçılara 7/24 açık olan mekan, kafe, sokak gibi buluşma yerlerine de alternatif sunuyor.

Geride bıraktığımız on yıl zarfında, Ambon ve çevresinde birkaç bağımsız yaratıcı topluluk ortaya çıktı ve ardından blog yazarlığı, BT, film, hip-hop, edebiyat, tiyatro, turizm ve çevre, fotoğrafçılık ve resim gibi ilgi alanları dahil olmak üzere çeşitli beceriler üzerinden Ambon Bergerak'a katıldı ve gruplar arasında kesişmeler, örtüşmeler yaşandı. Büyük çoğunluğu 2008 ve 2010 yılları arasında, 9/11 olayından sonra tesiri artan bir sosyo-politik angajmanla kuruldu - birçoğu Rudi ve Jacky gibi önde gelen barış figürlerinden ilham aldı. Facebook, Instagram, Twitter, Path ve YouTube gibi sosyal medya platformları, gençlerin işlerini ve sosyal katılımlarını teşvik etmede ve Ambon ve Maluku'nun olumsuz imajını değiştirme mücadelelerinde önemli roller oynamaktadır. Bu nedenle finansman başlangıçta ICT Watch'tan geldi, ancak gelecekte bir zorluk olmaya devam edecek. Öncülerin misyonu, yaratıcı toplulukları sinerji etkisinin sağlanabilmesi için birbirine bağlamak, kalkınmayı teşvik etmek ve yaratıcı bir endüstriyi ve alternatif gelirler kaynaklarını gençlere yönlendirmek ve böylece karşılaştıkları bazı yapısal zorlukları bertaraf etmektir. Kendilerini trotoart (kaldırım sanatı), sokak tiyatrosu, konserler, şiir okumaları, canlı resim ve fotoğrafçılık gibi etkinlikler aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşan bir toplumsal hareket olarak görüyorlar. Tam da bu noktada, sürekli çaba niteliğindeki faaliyetleri,

⁷⁵ Yayasan Bakti, *INSPIRATOR Maluku Hiphop & Ambon* (produced 2012, published in YouTube 2016), Forum Kawasan Timur Indonesia, 2012/2016, https://www.youtube.com/watch?v=FG4o_zspgeY (erişim tarihi Kasım 13 2016), yayıncı çevirisi.

⁷⁶ Jacky Manuputty, 'The Turning Point on the Road of Basudara Relationships', *Basudara Stories of Peace from Maluku. Working Together for Reconciliation* içinde, ed. J. Manuputty ve ark., (Clayton, VIC: Monash University Publishing, 2017), s.: 116.

altında yatan uzun vadeli sosyal adaletsizliklerden ziyade belirli bir şiddet dönemine odaklanan belirli ve kısıtlı süreli barış müdahalelerinden ve klasik geçiş dönemi adaleti çalışmalarından farklılaşmaktadır. Bu makalenin terminolojisiyle ifade edecek olursak, edimsel adalet yoluyla dönüşüm için çabalıyorlar.

Maluku'nun imaj değişikliğine katkıda bulunmak için blog yazarları topluluğu, doğaseverler ve çevre aktivistleriyle bir araya geldi ve adaların güzelliğini tanıtmak için *Maluku Baronda* adlı bir kampanya başlattı. "Maluku" veya "Ambon" sözcüklerini google arama motoruna yazarsanız, çatışma, yıkım ve şiddet görselleriyle karşılaşsınız. Bu şekilde görselleşen olumsuz bir imajla Maluku ilerleyemez. Kampanyanın öncülerinden birinin açıkladığı üzere, Google çerçevesinde Maluku huzursuzluklarıyla mücadele etmek ve Maluku'yu yeniden markalamak istediler. Ana itici güç, mümkün olduğunca çok sayıda potansiyel gezgine ulaşmak için çeşitli platformlarda olumlu görüntüler yayınlamaktı (örneğin bkz. MalukuBaronda veya Instagram, Twitter, Facebook'taki AyoKeMaluku kampanyası). Fotoğrafçı topluluğu, Maluku'nun güvenli bir yer olduğunu gösteren güzel yerlerde ve geleneksel törenlerde çekilmiş fotoğraflarla yardımcı oluyor.

Maluku Hip-Hop Topluluğu (MHC), farklı gruplardan ve bağımsız rapçilerden oluşur. 2004'te fikren şekillenmeye başladı ve 2008'de kuruldu.⁷⁷ Müzikleri aracılığıyla Maluku'ya özgü sesleri, duyguları ve gerçeklerini ifade etmek istediler. Ambon, Jakarta ve yurtdışında eğitim görmüş Ambonlu bir genç olan Morika, kurucu üyelerden biridir. Bir şair olarak edebiyat camiasında da aktiftir ve köylerden topladığı Maluku geleneğini ve kadim mantraları sanatına dahil etmek için büyük çaba harcar. MHC, iki defa Ambon Caz Festivali'ne (2009 ve 2010) davet edildi ve Maluku kökenli olup aynı zamanda Maluku'yu müzik yoluyla inşa etme vizyonunu paylaşan önde gelen Endonezyalı müzisyen Glenn Fredly, MHC'yle birlikte diğerlerinin yanı sıra 'Beta Maluku' (I am Maluku) isimli albümünü 2011 yılında Jakarta'da ve yurtdışında piyasaya çıkardı. Hem Morika hem de bir başka MHC üyesi olan Mark, müziğin sorumluluk taşıdığına ve bir mesaja, pozitif güce sahip olması gerektiğine inanıyor. Revellino için Rap ve MHC, barışı, eleştiriyi ve geleneğin gücünü paylaşma yerleridir. Mark, daha önce bahsedilen 'Lawamena dirilişi' adlı videonun girişini yapan iki kişiden biriydi. Şarkı, gençlerden ilerlemeye devam etmelerini, atalarının sözlerinden ve öğütlerinden çıkmamalarını ve Maluku kültürü ve değerleri hakkında farkındalık yaratmalarını istiyor. Hip-hop, çatışmadan sonra kolayca erişilebilen bir şeydi çünkü kolay, ucuz ve sadece basit ekipman gerektiriyor. Üstelik bu gençlerden öğrendiğimize göre, hip-hop felsefesi eski *kapata* fikriyle, Maluku köy mitlerini anlatan geleneksel tekerlemeler ve bu müzisyenlerin ilham aldığı tarihle çok örtüşüyor. Hip-hop'u asıl anlamında, şiddet içermeyen 'direnişin ritmik tekrarı'⁷⁸ olarak ve birçok genç tarafından benimsenen bir kendini ifade etme ve protesto aracı olarak kullanıyorlar.⁷⁹ Video, MHC tarafından yapılan başka bir şarkıyla sona eriyor: SaveAru şarkısı (aşağıya bakınız).

Şiir, sesi duyulmayanlara seslerini yükseltme imkanı tanımak için bir diğer güçlü araçtır. Rudi ve diğerleri, çatışma sonrası Maluku'da mantar gibi çoğalan kafelerin bazılarında, atölye çalışmalarından sokak performanslarına kadar çeşitli etkinliklerde ve muhtelif mecralarda, gençlerin eleştirel sanatlarla meşgul olmaları ve çalışmalarını toplum içinde paylaşmaları için alanlar açmak için büyük çaba sarf ediyor. Rudi ve diğer Malukulu şairler Endonezce, Ambon Malaycası veya diğer yerel dilleri kullanarak bölgenin dört bir yanından, nesiller boyu ve çeşitli eğitim geçmişlerinden insanları dahil

⁷⁷ Molukka Hiphop Community, 'Profile', Ambon, 2008.

⁷⁸ Jan Jagodzinski, *Music in Youth Culture. A Lacanian Approach* (New York: Palgrave Macmillan, 2005), s.: 64.

⁷⁹ Kathrin Lock, 'Who is Listening? Hip Hop in Sierra Leone, Liberia and Senegal', *Resounding International Relations: On Music, Culture and Politics* içinde, ed. M.I. Franklin (New York: Palgrave Macmillan, 2005), s.: 142; Pruitt, *Youth Peacebuilding*, s.: 54.

ederek, Maluku'ya özgü savaş ve barış yapma yöntemiyle ilgili ve bunları yansıtan birkaç şiir antolojisi derlediler. Bunlardan birinde, Maluku Eyaleti Devlet Dil Ofisi tarafından yaptırılan, Jacky tarafından bestelenen⁸⁰ *Biarkan Katong Bakalae* şiirini buluyoruz, bu şiir çeşitli vesilelerle, örneğin 9/11 olayının yıldönümü etkinliğinde alıntılanıp okundu. İnsanlara, eğer savaşmaları gerekiyorsa, Maluku'da her zaman olduğu üzere kitlesel şiddet patlak vermeden önce hızlı bir şekilde yeniden uzlaşmaları gerektiğini hatırlatır (ayrıca bkz. *Biarkan Kami Bakalae*, <https://www.youtube.com/watch?v=kocPeU4D2gA>, 12 Şubat 2018). Ambon'da eğitim görmüş bir şair ve geleceğin rahibi olan Weslly de cilde katkıda bulundu. Kendisi de Buru'lu bir mülteci olarak Ambon Bergerak etkinliklerinde yaşanan birliktelik ruhunu seviyordu; onun için yazmanın rahatlatıcı bir etkisi var. Diğerleri, fotoğraf veya resim gibi diğer sanat formlarıyla benzer şekillerde bir arınma yaşadı. Weslly, barışı getirecek ve Maluku'yu geleceğe hazırlayacak şeylerin düzenli olarak yapılan küçük şeyler olduğuna inanıyor. Gönlünüzden gelen şiir yazmak, başkalarıyla konuşmak, paylaşmak ve onlara ilham vermek, kırgınlık ve hayal kırıklığı duygularını umut ve kardeşlik duygularına dönüştürmeye yardımcı olmanın bir yoludur.⁸¹

Ambon'un yakın zamanda üne kavuşan genç sanatçılarından biri olan Tessart, ressam topluluğunun ve Ambon Bergerak'ın bir parçasıdır. Sanatını sokak tiyatrosu veya konserler gibi hareketli faaliyetlerin hizmetine sunuyor ve bu da sanatının giderek daha popüler olmasına yardımcı oluyor. Kendisi de bir Hıristiyan olan Tessart, 2012 yılında Arapça karakterlerin nasıl çizileceğini öğrenmek için Müslüman köylere gitti. O ve ailesi çatışma sırasında kaçmak zorunda kaldı ve annesi onun Müslüman köylerinde bu kadar çok zaman geçirmesinden endişe duyuyordu. Tessart için kendi sanatsal uğraşı, yalnızca Hristiyan ve Müslümanları değil, aynı zamanda gençleri ve yaşlıları da bir araya getiren bir barış aracıdır. Ambon Bergerak üyelerinin genellikle çatışmalara ve sosyal meselelere çok duyarlı olduklarını belirtiyor. Örneğin, Ambon'daki yoğun selden etkilenenlere yardım etmek için ağlarını ve medya becerilerini kullandılar, Doğu Nusa Tenggara ve Kuzey Maluku'da eli kulağındaki yanardağ patlamalarının kurbanları için fon topladılar ve Ramazan sürecinde oruçlarını açarken yetimlerle yemek paylaştılar. En özenle hazırlanmış "yardım kampanyası" SaveAru hareketiydi.

#SaveAru

ikiyüzlü yöneticiler ve açgözlü araçlar
gizlice kendilerini satmayı kabul ettiler
ve piyon adat arazi
sonra binlerce ursia ve urlima sokaklara döküldü
arafura'nın (atalarımızın) öfkesi adalardan ve mangrovlardan yükselirken

(SaveAru şarkısından alıntı, MHC ve arkadaşları, yazarın çevirisiyle)

Döngüyü nihayete erdirmek için, 2013'te Ambon City'de caddenin karşısına doğru uçan büyük kuşu tekrar gözden geçirelim. Gösteri, Maluku'da devam eden sosyal adaletsizliklere karşı koymak ve Aru'yu daha önce açıklanan barış inşasından girişimlerinden kaynaklanan sosyal, kültürel ve çevresel yıkımdan kurtarmak için hayata geçirilen daha büyük bir hareketin parçasıydı. Son zamanlarda yaşanan şiddet ile tarihsel ve yakın geçmişteki Endonezya iktidar politikalarının neden olduğu toplumsal eşitsizlikler arasındaki yakın bağlantıya dair artan farkındalığın temelini oluşturduğu

⁸⁰ Rudi Fofid, *Biarkan Katong Bakalae: antologi puisi penyair Maluku* (Ambon: Kantor Bahasa Maluku, 2013).

⁸¹ Weslly Johannes, Beta Sayang Kenangan (27.8.2015) Molucca Project, 27.8.2015, 2015, <http://www.moluccaproject.com/2015/08/weslly-johannes-beta-sayang-kenangan.html> (erişim tarihi Şubat 7 2018).

edimsel adalet kavramı meyvelerini veriyordu. 28 işletmenin stratejik bir ittifakından müteşekkil yatırımcı, Aru Adaları'nın kapsadığı yaklaşık 630.000 hektarlık alanın 500.000 hektarını geleneksel geçim ve yerleşim düzenine yer bırakmayacak şekilde imara açmak istedi. Hükümet, yatırımcıyı fizibilite çalışmaları yapmaya teşvik ederken, tarafların hiçbiiri etkilenen nüfustan önceden bilgilendirilmiş onam almamıştı ve fizibilite çalışmaları oldukça kusurluydu, bu nedenle yapılan işlemler ulusal müktesebatı ve uluslararası sözleşmeleri ihlal ediyordu. Konu 2011/2012'de Aru'da birkaç kişi ve Ambon'da örgütlü bir çevre STK'sı tarafından ele alındı ve ardından birkaç ay içinde ses getiren bir harekete dönüştü. Protesto çeşitli biçimlerde ve farklı düzeylerde tecelli etti. Aru'daki köylüler, Aru aktivistleri tarafından seferber edildi. Pazar yerlerindeki kadınlar, gazeteciler, STK aktivistleri, akademisyenler, dini şahsiyetler ve devlet memurları, kuşak farklılıklarını, geleneksel bağlılıkları ve dini inançları aşarak el ele verdiler. Aru'daki hareketin koordinatörüne göre, Aru'da eşi görülmemiş bir anarşizm vakası yaşanmaktaydı. İfadelerini ve imzalarını Cakarta'daki Bölgesel Temsilciler Meclisi ve bakanlıklara bizzat teslim ettiler. Yerel, ulusal ve uluslararası ana akım medya olayı eleştirel bir şekilde ele aldı ve dünya çapındaki sempatanlar sosyal medyada #SaveArulands sloganıyla fotoğraflarını paylaşarak kampanyanın etiketine destek verdi. Ambon'lu bir fotoğrafçı olan Embong, bu fotoğrafları, trotoart etkinliği sırasında Ambon'da ve Aru'da yerel halkın yalnız olmadıklarını bilmeleri için asılan dev bir posterde kolaj haline getirdi. Jacky ve Glenn gibi etkili isimler change.org kanalıyla dilekçe verdiler ve Maluku Protestan Kilisesi bile hareketi destekledi. Jacky, Araştırma ve Geliştirme Biriminin başı olarak son birkaç yıldır kilisede çevre bilincini yükseltmek için çok çalışıyor. Aru'da nüfusun çoğunluğunun Protestan olduğu göz önüne alındığında, kilisenin desteği önemliydi. Aru'daki direniş, yetenekli araçlar, sosyal medya ve sanatın birleşimi, hareketin internet ortamında popülerleşerek yayılmasını sağladı ve sonunda projeyi durdurdu.

SaveAru hareketi, yerleşik ve kabuk gören barış figürlerine ve gençlere, Maluku'nun en yoksul bölgelerinden ve Maluku kimliğinin temel kökenlerinden biri olan *adat* topraklarını tehdit eden plantasyon projesiyle mücadele etmek için becerilerini, enerjilerini, ağlarını ve vizyonlarını kullanma fırsatı verdi. Onlara, Maluku çatışmasının dar sınırları esnasında işlenen doğrudan şiddeti ele almanın ötesine geçen bir tür adalet arama imkanı sundu. Aru'dan öğrenciler ve *adat* yaşlıları yardım için Jacky'ye geldiklerinde, barış provokatörlerine ve Ambon Bergerak'a ulaşmakta güçlük çekmedi. Daha kapsamlı bir sosyal adaleti hedefleyerek, harekete geçmeye ve Ambon, Aru ve Jakarta'daki çevre ve insan hakları aktivistleriyle işbirliği yapmaya hazır hissediyorlardı. Tüm faaliyetler sosyal medyada ve diğer mecralarda Ambon, Cakarta ve genel olarak dünya çapındaki iktidar sahipleri ile paylaşıldı. Akademisyenler meclis önünde konuştu. Blog yazarları ve bilişim teknolojileri konusunda bilgili kişiler medya hesapları oluşturdu ve haberleri yaygınlaştırdı. Burhanuddin hareket logosunu tasarladı - bir cennet kuşu ve beyaz zemin üzerine siyah yazıyla #SaveArulands etiketi tasarlanan izinsiz girişin kapsamını görselleştiren bir infografikti. Sanat toplulukları, konserler ve sokak performansları gibi etkinlikler düzenledi, el ilanları dağıttı ve hareketi anlatan tişörtler tasarladı. Ambon City'de, girişte açıklanan tiyatro performansında kapitalist tehdidin ve yerel halkın direnişinin yeniden canlandırıldığı herkesçe bilinen Ambon Plaza'nın önünde 2013'te gerçekleştirilen etkinliğe çeşitli sanatçılar katkıda bulundu. Örneğin Tessart canlı resim yapıyordu, canlı müzik vardı, yoldan geçenlerin #SaveArulands etiketiyle fotoğraflarını çekmek için bir fotoğraf kabini kurulmuştu, şiir dinletileri düzenleniyordu. Ambon'da bir otomobilsiz kent gününde dans ve tiyatro ekipleri SaveAru için enstalasyon yaptılar. Bağımsızlık Meydanı'nda Malukulu şarkıcıları Monica Akihari'yle beraber Hollanda'dan gelen Boi Akih'i ve MHC çatısı altındaki yerel müzik gruplarıyla birlikte ağırlayan muazzam caz konseri de dahil olmak üzere eyalet hükümeti ve çeşitli sponsorlar tarafından finanse edilen düzenli müzik ve şiir etkinlikleri Aru davasına saygı duruşunda bulundu. Monica şarkılarından birini Aru davasına adadı, Rudi bazı şiirler okudu ve Tessart dört grup üyesini cennet kuşu şeklinde resmederek katkıda bulundu. Rudi ve Morika, ormansızlaşmaya karşı bir şiir derlemesi olan *Revolusi Cendrawasih* ile

Aru'nun savunulması amacıyla hazırlanan şiir antolojisi olan *Mata Aru* (Aru'nun Gözleri) gibi ckitapların editörlüğünü üstlendi ve katkıda bulundu.⁸² Onların illüstratör arkadaşları kitapları eskizlerle zenginleştirdi.

SaveAru şarkısının sözleri Endonezce, Aruca ve İngilizce'nin bir karışımıdır, bu nedenle birçok kişi için erişilebilir ve anlaşılabilir hale gelmiştir. Çeşitli vesilelerle sanatçılar ve meslekten olmayan kişiler tarafından söylenir, ancak aynı zamanda çevrimiçi mecralarda sosyal medya kanalları aracılığıyla dolaşır ve Forest Watch Endonezya gibi yerel, ulusal ve uluslararası aktivistlerin Aru vakasını belgelediği video ve filmlere dahil edilir. Şarkı, Aru'nun önemli toplumsal grupları olan Urlima ve Ursia'yı sokaklara çıkarıp miraslarına ve geçim kaynaklarına, ormanlarına, mangrovlarına, balıkçılık ve avlanma alanlarına ve siyah kakadu papağını ya da cennet kuşu gibi ender türlerine sahip çıkmasını betimliyor, yerli halkın topraklarını gasp eden açgözlü ve yozlaşmış güç sahiplerini kınıyor. Şarkı, ataların seslendiği, Aru halkından yaylarını ve oklarını kuşanmalarını ve topraklarından vazgeçmemelerini isteyen bir güfte dizesiyle sona erer. Şiir, müzik, şarkılar, resimler vb. çevrimiçi olarak paylaşılıyor, böylece sanatçıların Maluku'nun çok ötesinde Aru hakkındaki ününü ve farkındalığını artırıyor. Müzisyenlerden birinin vurguladığı gibi, gençlik, müzik ve sosyal medyanın birleşimi son derece güçlü ve internet ortamında hızla popülerleşerek yayılıyor; bu anlamda hareketi büyütme için ideal bir araçtır.

Sonuç yerine, tespitler ve düşünceler

Maluku barış sürecinin dinamikleri ve çetrefilli doğası, bir statüden diğerine sınırlı bir süre içerisinde mahdut nitelikte bir geçiş, çatışma veya savaş durumundan dışarıdan müdahil olanlar ve resmi yasal prosedürler vasıtasıyla kolaylaştırılan barış durumuna geçiş fikrinden uzaklaşan bir TJ (geçiş süreci adaleti) anlayışını gerektirir. Malukulular, toplumu yeniden bütünleştirmek ve son çatışmanın altında yatan yapısal şiddeti ele alan yöntemlerle dönüşüm ve değişim gerçekleştirmek için kendi araçlarını geliştirmek zorunda kaldılar. Maluku'daki barış aktivistlerinin süregiden katılımı, edimsel adaletin başarısının kanıtıdır. Onların analizi, belirli sosyal ve bölgesel bağlamlarda dönüştürücü adaletin derinlikli tanımlamaları ve değerlendirmeleri yoluyla bu makalenin dönüştürücü adalet projesindeki boşlukları doldurmasına olanak tanır. Makale, burada değişim ve dönüşümü etkileyebilen ve böylece edimsellik aracılığıyla klasik TJ nosyonlarına karşı çıkan bir sosyal aktivizm biçimi olarak kavramsallaştırılan Hobson ve Jamal ve Hales⁸³ tarafından detaylandırılan edimsel adalet kavramının daha detaylı araştırılmasına katkıda bulunmaktadır.⁸⁴ Sadece STK çalışmaları gibi barış adına ve uğruna kurumsallaşmış çabalara bakan değil, aynı zamanda şiddet yüklü çatışmaların çok önemli tetikleyicileri olan toplumsal adaletsizliklere karşı yürütülen kapsamlı mücadelelerde yer alan çeşitli (kısmen örgütlenmemiş ve kendiliğinden) aktörleri ve eylemleri de barındıran bir sivil toplum konsepti için adeta bir soruşturma işlevi gördü.

In Maluku, all four types of arts-based approaches to peacebuilding identified by Zelizer above are in place: arts as a training tool (i.e. training youths as artists and creative bridge builders), a product (i.e. something youths can ideally live from and something with a message), a process (i.e. an opportunity to change communication patterns and develop joint narratives), and as social protest (i.e. as a means to counter conflict, injustice and raise awareness), with lots of overlaps. These four aspects help to emphasise the multi-dimensionality of performative justice in Maluku that can give youth

⁸² Revelino Berry, Rudi Fofid, ve Weslly Johannes, ed., *Revolusi Cendrawasih. Kumpulan puisi perlawanan terhadap upaya pembabatan hutan Aru* (Ambon: www.savearuisland.com, 2013); Revelino Berry, Rudi Fofid, ve Weslly Johannes, ed., *Mata Aru. Antologi Puisi Pembelaan Untuk Aru* (Ambon: www.savearuisland.com, 2013).

⁸³ Hobson, 'Environmental Justice'; Jamal and Hales, 'Performative Justice'.

⁸⁴ Compare Judith Butler, 'Performative Agency', *Journal of Cultural Economy* 3, no. 2 (2010): s.: 147.

future perspectives, education (difficult during the years of conflict), jobs and chances to explore alternative livelihoods. Maluku'da, yukarıda Zelizer tarafından tanımlanan barış inşasına yönelik dört tür sanat temelli yaklaşımın tümü yürürlükte: bir eğitim aracı olarak sanat (yani gençleri sanatçılar ve yaratıcı köprü kurucular olarak eğitmek), nihai bir ürün olarak sanat (yani gençlerin ideal olarak yaşamsal düzeyde beslenebilecekleri ve mesaj taşıyan bir şey), bir süreç olarak sanat (yani, iletişim kalıplarını değiştirme ve ortak anlatılar geliştirme fırsatı) ve sosyal protesto olarak (yani, çatışma, adaletsizliğe karşı koyma ve farkındalık yaratma aracı) farklı açılardan birbiriyle örtüşmektedir.⁸⁵ Bu dört veçhe, Maluku'da gençliğe gelecek perspektifleri, eğitim (çatışma yıllarında zorluk yaşanmıştı), mesleki hayat ve alternatif geçim kaynaklarını keşfetme şansı tanıyabilecek edimsel adaletin çok boyutluluğunu vurgulamaya yardımcı olur. Derinlemesine, yerel bağlamda kök salmış ve sürdürülebilir barış inşası ve uzlaşma çabaları için hayati önemi haiz olan bütünlüklü sosyal adalet mücadelesinde çok yönlü yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Ambon Bergerak'ın koordinatörlerinden birinin belirttiği gibi, uzun erimli hedefleri, sürekli faaliyetler ve düzenli toplantılar aracılığıyla yaratıcı ve şiddet içermeyen yollarla barışı inşa eden ve koruyan bir gençlik hareketi teşkil etmektedir. 9/11 olayı veya Aru davası gibi çatışma veya sosyal adaletsizlik sorunlarının ortaya çıkması halinde ivedilikle tepki verebilmeleri için iletişim halinde ve tetikte olmalarını sağlar. Daha küçük gruplar "Kaydet" etiketli stratejiyi benimsemeye başladı. Ancak büyük bir kısmı, elzem taban örgütlülüğü, ağ ilişkileri ve arkalarında destek olacak etkileşim olmadan mesafe kaydedemez. SaveAru vakasının gösterdiği gibi, barış ve sosyal adalet için taban hareketleri basitçe dışarıdan kopyalanamaz, tanıtılamaz veya empoze edilemez, ancak içeriden (elbette genellikle dış aktörler veya daha yerleşik figürlerden ilham alarak ve onlarla yardımlaşarak) ve uzun bir süre boyunca yol olarak büyümeleri gerekmektedir.

Ancak uzun vadede, Jacky'nin LAİM'i kurma süreciyle ilgili olarak işaret ettiği ve benim kendi çalışmamda da vurguladığım gibi,⁸⁶ Maluku'lular'ın yalnızca müşterek geleneklerini ve üzerinde ortaklaştıkları (barışçıl) kimliklerini kutlamaya değil, aynı zamanda (şiddeti harekete geçirmek için araçsallaştırılmış) farklılıkları anlamaları gerekmektedir. Strateji 'affet ve unut' değil, 'hatırla ve değiştir' olmalıdır.⁸⁷ Maluku'daki barış hareketi kesinlikle hatırlamak ve değiştirmekle meşgul ve bunun da ötesinde, farklılıkları daha da fazla içeren barışçıl katılım için zemin hazırlayabileceğini düşünüyorum. Hem paylaşılan bir kimliğin kutlanması hem de belirli grup kimliklerinin (din, gençlik kültürü veya belirli kültürel gruplar bağlamında) saygı çerçevesinde kabul edilmesi ve anlaşılması, çok daha fazla sayıda aktörün dahil olması gereken bütünlüklü bir süreçte katmanlar çeşitlenmelidir. Ambon Bergerak, çetrefilli bir barış inşası ortamının ve eğitime, işlere, toprağa ve diğer kaynaklara erişimdeki adaletsizlikler gibi yapısal şiddet konularını ele alma çabalarının önemli bir unsurudur. Eylemlerin ekseriyetle Ambon Adası'nda veya Ambon kent merkezinde gerçekleştiği iddia edilebilir. Ancak Maluku'nun başkentinin çok kültürlü bir sıcak bağlantı noktası olduğunu da unutmamak gerekir, çatışma ve şiddetin köylere (ve tam tersi) buradan taşındığı ve tüm adalardan ve köylerden insanların bir araya geldiği ve (yeniden) filizlenen kardeşlik ruhunu köylerine geri taşıdığı buluşma yeri burasıdır. Embong'un belirttiği gibi, Ambon bir barış laboratuvarı haline geldi. Şimdiye kadarki sonuçlar genellikle olumlu olmuştur. Geleneksel liderliğin yeniden canlandırılması ve geleneksel

⁸⁵ Zelizer, 'Artistic Processes', s.: 67.

⁸⁶ Bkz. örn.. Birgit Bräuchler, 'Christian-Muslim Relations in Post-Conflict Ambon, Moluccas: Adat, Religion and Beyond', *Religious Diversity in Muslim-majority Southeast Asia: Areas of Toleration and Conflict* içinde, ed. B. Plattdasch ve J. Saravanamuttu (Singapore: ISEAS, 2014); Birgit Bräuchler, 'Modes of Interreligious Coexistence and Civility in Maluku', *Dynamics of Religion in Southeast Asia* içinde, ed. V. Gottowik (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2014); Bräuchler, *Cultural Dimension of Peace*.

⁸⁷ Oezerdem and Podder, Youth, s.: 216.

ittifak sistemlerinin⁸⁸ yeniden güçlendirilmesi gibi diğer girişimlerle birlikte ele alındığında, Maluku, ulusal ve uluslararası düzeyde tabandan barış inşası için bir rol modeli mertebesinde değerlendirilmelidir. Malukulu barış aktivistlerine prestijli Endonezya ödülleri takdim edildi ve Endonezya hükümeti kendilerine danıştı, ülkenin doğusundan birşeyler öğrenmeye çağrı çerçevesinde ülke çapında barış inşası ve dinler arası diyalog süreçlerine katılmaya davet edildiler. Gelecekte, Maluku'nun sosyal adalet mücadelesi üzerine yürütülecek kesintisiz araştırmaların bu gelişmeleri Maluka'daki sivil toplum ve gençlik kültürüne ilişkin derinlikli incelemelerle sağlam bir şekilde konumlandırılması gerekmektedir. Öte yandan, bu tür hareketlerin devlet desteği olmadan hayatta kalmayı başarıp başaramadığı ve sanatın muhtemel ticarileştirilmesi ve bunun sonucunda siyasetten arındırılmasıyla nasıl başa çıkıldığı da irdelemelidir.⁸⁹

Teşekkür

Barış provokatörlerine, Ambon Bergerak ve SaveAru hareketinin üyelerine, barış inşası ve Maluku ve Endonezya için daha adil bir gelecek konusundaki anlayışlarını ve düşüncelerini paylaştıkları için teşekkür etmek istiyorum.

Açıklama bildirim

Yazar tarafından herhangi bir olası çıkar çatışması rapor edilmemiştir.

Finansman

Bu çalışma, Alman Barış Araştırmaları Vakfı (Deutsche Stiftung Friedensforschung, DSF) [hibe numarası FP 04/15 – SP 03/12-2014] tarafından desteklenmiştir.

ORCID

Birgit Bräuchler <http://orcid.org/0000-0002-4599-3582>

⁸⁸ For a critical evaluation see Bräuchler, *Cultural Dimension of Peace*.

⁸⁹ Robin L. Turner, 'Youth, "Tradition" and Peace Building: Mobilising for Just Governance in Rural South Africa', *Peacebuilding* 3, no. 2 (2015): s.: 138–9; Jagodzinski, *Music in Youth Culture*.